

9971450518001

dinar

Numizmatički časopis

dinar

Izdanje Srpskog numizmatičkog društva u Beogradu
cena: 20 din.

Br. 6
Avgust
1997.

NOVAC ANTIKE i SREDNJEVKA • NOTAFILIA
MODERNI NOVAC • MEDALJARSTVO • FALERISTIKA

STO GODINA OD POSLEDNJEG NOVCA DINASTIJE OBRENOVIĆ

Ove godine navršava se sto godina od kovanja i puštanja u opticaj poslednje serije kovanog novca dinastije Obrenović. Serija novca iz 1897. godine izradena je na osnovu Zakona o zameni bakarnog novca srebrnim iz 1890. godine u carskoj kovnici u Beču.

Serija ovog novca sastoji se iz dva apoena:

1 DINAR

1897. godine sa tiražom od 4.000.000 i

2 DINARA

1897. godine sa tiražom od 1.000.000 primeraka.

Ovaj novac kovan je u skladu sa Međunarodnom novčanom konvencijom od 1865. godine, što znači da je kovan od srebra finoće 835‰, apoen od 1 dinara bio je prečnika 23 mm i težine 5 grama, a apoen od 2 dinara imao je prečnik 27 mm i težinu 10 grama.

Serija kovanog novca iz 1897. godine bila je u opticaju do 1931. godine, mada je u više navrata delimično povlačena iz opticaja.

Posmatrajući dobro sačuvane primerke ovog novca možemo izraziti divljenje graverima, koji su lik Aleksandra Obrenovića izradili sa toliko umetnosti, tako da je ova serija bila zapažena po svojoj lepoti u čitavoj Evropi u to vreme.

Karakteristično je da do danas nisu pronađeni odgovori na više pitanja, koja se odnose na ovu seriju:

- ne zna se količina ovog novca koja je puštena u opticaj
- ne zna se precizno kada je ovaj novac povučen iz opticaja
- nije poznato i zašto je prekršen Zakon o srpskom narodnom novcu, pa je revers bio okrenut za 180% u odnosu na avers.

Karakteristično za ovu seriju je i to da se Narodna banka nije slagala sa vladom da se kuje ovaj novac. Bilo kako bilo, numizmatika je te davne 1897. godine bila bogatija za novu seriju novca, kralj Aleksandar Obrenović je konačno dobio zvanični novac sa svojim likom, a mi danas imamo zadovoljstvo da slavimo lep jubilej.

Ilija Lalić

AS-PRVI RIMSKI NOVAC

Vreme trampe stoke za robu i robe za robu definitivno je ukinuto u Rimu Zakonom 12 tablica. Samim tim ukinuta je u poslovnim transakcijama i upotreba bakarnih odlivaka nedefinisane težine. Kao zamena uvedeni su liveni bakarni ingoti sa raznim predstavama (najčešće – bika) koji su takođe zbog velike težine bili nepodesni za nošenje i ozbiljnije poslovne transakcije.

Rešenje je pronađeno u kovanju prvog bakarnog novca – ASA, težine jedne latinske ili oskilske livre (273 grama).

Ovaj novac je liven oko 335. god. p. n. e. Ovako dobijen AS delio se na 12 delova – uncija.

AS je na aversu imao predstavu dvoglavnog božanstva Janusa (rimski bog početka svih stvari) i oznaku za AS – I. Na reversu je bio predstavljen kljun lade; a takođe je postojala oznaka vrednosti – I. Manje novčane jedinice od Asa već su nam poznate. Treba napomenuti da postoje i veće vrednosti koje su korišćene u poslovnim transakcijama. To su: *DUPONDIUS* (dva asa), *TRIPONDIUS* (tri asa), *QUA-*

DRUSIS (pet asa), i *DECUSIS* (deset asa). Veoma slične novčane jedinice srećemo i u ostalim italskim gradovima koji slede primer Rima.

Veoma je interesantna pojava kljuna broda na svim rimskim bronzanim novcima. Ovu pojavu neki povezuju sa pomorskom pobedom kod Ancija 338. god. p. n. e., a drugi – da je ovaj motiv tiv usvojen posle vojnog saveza sa Kartaginom 306. god. p. n. e. U numizmatici ovaj novac naziva se *AS LIVRAL* (ili *LIBRAL*).

286. god. p. n. e. na teritoriji rimske republike zaživila je nova osnovna težinska jedinica – rimska livra, težine 327,45 grama, pa je samim tim AS prebačen na novi težinski sistem. Novi AS težio je polovinu livre ili 163,50 grama i delio se na 6 uncija. U numizmatici ovaj liveni AS naziva se *AS SEMILIBRAL*. Godine 268. p. n. e. dolazi do novog smanjenja težine ASA, koji sada teži 2 uncije ili 54,50 grama, i koji je numizmatičarima poznat kao *AS TRIENTAL*.

Mnogi ratovi i pobede, koje je Rim izvojevao sledećih godina, kao i veliki priliv srebra u Rim, uticali su da se 217. godine p. n. e. zakonom *LEX FLAMINA* težina ASA svede na jednu unciju ili 27,250 grama. (Ovaj AS više nije liven, već kovan). Pored već navedene oznake vrednosti AS je dobio i natpis *ROMA*. Iako je bio osnovno platežno sredstvo, AS je u to vreme veoma retko kovan. Ovakvo stanje zadržalo se do 89. god. p. n. e. kada je zakon *PLAUCIJA PAPIRIJA* težinu ASA svec na polovinu unce ili 13,625 grama. Takav AS gotovo da je bio potpuno bezvredan, pa ga je uskoro, kao nerentabilnog, ukinuo *KORNELIJE SULA*.

Ponovno uspostavljanje bronzanog novca pada u vreme *MARKA ANTONIJA*. Raspored ovog novca bio je od *SESTERCIJUSA* (4 asa), pa do *SEKSTANTA* (1/4 asa) i imao je kao oznaku vrednosti grčka i rimska slova: *HS, Ć, H, B, A, S.*

Novu monetarnu reformu izvršio je *OKTAVIJAN AUGUST* 15. god. p. n. e. preustrojivši pravo kovanja bronzanog i bakarnog novca Senatu.

Nova podela bronzanog novca je bila:

SESTERCIJUS = 4 ASA

DIPONDIJUS = 2 ASA

AS

SEMIS = 1/2 ASA

QADRANS = 1/4 ASA

AS je od tog doba težio 1/3 uncije i duže vreme manje više održavao ovu težinu.

U periodu od *AUGUSTA* do *NERONA*, osećala se izvesna zbrka u procenjivanju vrednosti bakarnog i bronzanog novca jer nije postojala uočljiva razlika u nominalama. Ovu zbrku razrešio je *NERON* uvodeći jasne oznake na novcu:

SESTERCIJUS – 28 grama – orihalk; oznaka: lovov venac, neovenčana glava.

DIPONDIJUS – 13,5 grama – orihalk; oznaka: zrakasta kruna na glavi.

AS – 12 grama – bakar; oznaka lovov venac

SEMIS – 6 grama – orihalk/bakar

QUADRANS – 3 grama – orihalk/bakar

AS je od ovog trenutka postao najčešće kovan rimski novac.

Koristio se u svim osnovnim novčanim transakcijama, i sa tim posvećivana mu je velika pažnja prilikom kovanja. Mnoga kovanja ASA bila su nezavisna, i nisu se ni po stilu niti po natpisima naslanjala na druge nominale tadašnjeg nov-

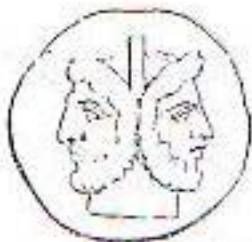
ca. Izuzetak čine kovanja *NERVE* gde su natpsi i na aversu i na reversu bili isti na svim nominalama od zlatnika do bakarnog ASA. Slično je bilo i za vreme *TRAJANA*.

U narednim vekovima Carstva AS doživljava sličnu sudbinu: smanjuje mu se težina i čistoća metala od koga je kovan, ali je u isto vreme i poslednji novac (pored denara) iz stare šeme koji je ugašen tek u vreme *DIOKLECIJANA*.

Kroz duge vekove svog postojanja AS je doživeo mnoge uspone i padove. U prvim vekovima republike njegova vrednost je bila ogromna (recimo posle pobjede nad Kartaginom 201. god. p. n. e. svaki vojnik je kao nagradu dobio 400 ASA), a nešto pre ovog datuma 1000 jutara zemlje vredelo je do 20.000 ASA. AS je u to vreme imao odnos prema srebru 250 : 1 i vredeo je u Rimu 1/288 funte ili 1 skrupul srebra tj. 1,13 grama.

Vrtoglavi pad vrednosti ASA i njegovo gašenje pred *SULOM* posledica je mnogih društvenih

i političkih faktora, a njegovo ponovno uvođenje dokaz je stabilizacije rimskog društva u vreme Carstva. Sada je takav AS nezamenjiv u svakodnevnom životu pa je, recimo, u vreme HADRIJANA počinje

sa večerom u nekoj krčmi ko-
štaло 10 ASA, a deca koja su
išla u školu kupovala su za do-
ručak medenjake za 1 AS.

Razvojni put ASA išao je silaznom putanjom (u doba NE-RONA bio je težak 13 gramma,

a u doba AURELIJANA 4,5 gr.) ali bez obzira na to ovaj lepi novac, koji smo svi nabavljali za svoje zbirke kao naš prvi carski novčić, prava je oda i hvalospev AESKULANUSU – Bogu bakrenjaku.

**Utorkom na sastancima
SRPSKOG NUMIZMATIČKOG DRUŠTVA**
pri našem servisu za prodaju numizmatičkog materijala i publikacija
možete kupiti:

povodom 250 godina od dosegavanja Rusina u Bačku

- zlatna medalju, od $\frac{1}{2}$ unce, cena 550 DM
 - srebrnu medalju, od 1 unce, cena 60 DM

Miroslav Jovanović

SRPSKI SREDNJOVEKOVNI NOVAC-VI

JELENA MRNJAVČEVIĆ

Istorija je pamti kao ženu kralja Vukašina. U narodnoj književnosti ima mnogo lepu ulogu kao majka Kraljevića Marka. Novac kraljice, bez imena, može samo njoj da pripada jer je samo ona u to vreme nosila tu titulu i bila u mogućnosti da kuje novac. Pojava tog novca može biti posledica kako mladosti Vukašinovih naslednika, tako i neblagovremenosti tačnih informacija o sudbini kralja Vukašina.

1. КР Љ

КРАЛНЧ АЕЛЋИНА

19/1,41 Lj(X-27), J(87)

Ovaj novac opisan je kao Vukašinova osma vrsta. Vreme

kovanja ovog novca može samo da se nagada. Vukašin bez imena kuje odmah po proglašenju za kralja početkom 1366. g. a Jelena tek posle Maričke bitke, takođe bez imena.

2. БЛАГОВЕРНА

КРАЛН ЉН

IC XC

17/1,10 Lj(XI-7), J(96)

3. ВЪЛАГО ВРЕН.. РКР

IC XC

18/0,98 Lj(XI-5), J(97)

MARKO VUKAŠINOVIC -
KRALJEVIĆ MARKO
kralj 1371-1395.g.

Marku, najstarijem sinu kralja Vukašina, izgledalo je da predstoji lepa budućnost kada je, sa svojih 15 g. i titulom mладог kralja, išao na pregovore u Dubrovnik na čelu očeve delegacije. Marička bitka uništila je ne samo braću Mrnjavčević već i njihovu kompletну vojnu silu. Nedovoljno iskusan, sa mnogo nasledenih porodičnih neprijatelja, bez vojske, Marko nije imao nikakvih šansi da zadrži pozicije koje su osvojili njegov otac i stric iako se legalno proglašava za kralja Raške. Krajem osme decenije XIV veka Marko, gospodar uskog pojasa u zapadnoj Makedoniji sa centrom u Prilepu, prinuđen je da prizna vrhovnu tursku vlast. Po vazalnoj obavezi Marko je morao u ratnim pohodima da prati sultana. U takvom pohodu protiv vlaškog vojvode Mirće i ugarskog kralja Sigismunda gine (13. 05. 1395. g.) u bici na Rovinama negde u Vlaškoj.

Nije sačuvana nijedna povelja kralja Marka. Po mnogim njegovim freskama može se za-

ključiti da je dosta ulagao u pravoslavnu crkvu, ali samo u granicama svoje oblasti. To bi mogao da bude jedan od razloga početaka njegove, kasnije ogromne, popularnosti u narodu. Po njegovom liku nastaje najveći i najpopularniji srpski junak narodne književnosti južnih Slovena. Kovao je sledeće vrste novca:

1. ВЪХА БАБЛГОВ
ЋРНН КРАЛМА ОКО
IC XC
17/1,38 Lj(XI-3), J(99)

2. ВЪХА БАБЛГОВ
ЋРННКР АЛЬМА ОКО
IC XC
18/0,98 Lj(XI-1), J(100)

3. ВЪ А БАБЛГО
ВѢРНКР АЛЬМАРЬ
IC XC
19/1,07 Lj(XI-2), J(101)

4. +БАДГО ВѢНН
КРАЛМ
IC XC
17/ Lj(XI-4), J(-)

je Andreaš sa mlađim bratom Dimitrijem prešao u Dubrovnik gde podiže depozit kralja Vukašina. Braća zatim prelaze u Ugarsku gde im se gubi trag. Datum podizanja depozita iz dubrovačkih arhiva (ako je tačno utvrđen) ne poklapa se sa datumom bitke na Rovinama te ne potvrđuje ovu pretpostavku.

5. БЪГО ВѢРНН
АНДРЕ АШ
IC XC
15/0,78 Lj(-), J(102)

ANDREAS VUKASHINOVIC

Andreaš je drugi sin kralja Vukašina. Pojava njegovog novca nije istorijski rasvetljena. Po nekim indicijama može se pretpostaviti da je taj novac nastao posle pogibije kralja Marka. Andreaš, po srpskim tradicijama trebalo je da nasledi oblast i titulu svoga brata, koji je poginuo bez muških naslednika. Po tadašnjim turskim shvatanjima ne postoji nasleđivanje upravnih funkcija a Bajazit je tu teritoriju smatrao svojom. Posle smrti svojih hrišćanskih vazala na njihova mesta postavljao je svoje ljude. Verovatno je to bio razlog što

2. БЪГО ВѢРНН
АНДРЕ АШ
IC - XC
17/0,62 Lj(XI-6), J(-)

VLATKO PASKAČIĆ

oblasni gospodar župa oko
Vranja 1365-71.g.

Vlatko svoju malu oblast razvija u savezu sa braćom Mrnjavčević, a na račun maloletnih sinova despota Dejana. Kao i braća Mrnjavčević i on dobija 'carsku' titulu od cara Uroša (ne zna se da li je u srodstvu sa carem). Za sebe dobija titulu sevastokratora, a za maloletnog sina Uglješu titulu kesara. Iako nema sigurnih podataka, najverovatnije je da i on svoj životni put završava na Marici 26.9.1371.g.

Mnogi numizmatičari njemu pripisuju novac sa imenom Vlatko iako nema nikakvih dokaza da ga je on i kovao osim poklapanja imena.

UGLJEŠA VIATKOVIĆ
oblasni gospodar župa oko
Vranja 1371- posle 1410.

Posle 1371.g. nasleduje očevu oblast koju su dosta smanjili braća Dejanović. Poput kralja Marka i Dejanovića i Uglješa priznaje krajem osme decenije XIV v. Muratovu vrhovnu vlast.

Posle Angorske bitke Bajazitov sin Sulejman je pokušao da uz pomoć Đurda Vukovića (Brankovića) spreči povratak Stefana Lazarevića u zemlju. U bici kod Tripolja blizu Gračanice 21.11.1402.g. Uglješa prelazi na stranu Stefana što ovome omogućava pobedu. U kasnijim izvorima kesar Uglješa se više puta pominje kao ugledni velikaš Stefana Lazarevića. Nema podataka kada je

umro. U svojoj vladavini nije pretendovao na nezavisnost mada je bio praktično nezavistan pre nego što je priznao tursku vrhovnu vlast. Nema nikakvih tragova da je kovao novac sa svojim imenom što navodi na pretpostavku da ga nije kovao ni njegov otac.

RADOSLAV HЛАПЕН
oblasni gospodar

Radoslav je Dušanov a zatim Urošev namesnik u Beru i Vodenu. Nakon odvajanja Epira i Tesalije pod Nićiforem II a kasnije pod carem Simeunom Nemanjićem iz Uroševog carstva njegova mala oblast našla se na granici Raške. I on se poput ostalih oblasnih gospodara postepeno osamostaljivao i poput ostalih rodbinskih vezama pokušavao da osigura svoju oblast. Pastorka, Tomu Preljubovića ženi čerkom cara Simeuna a kasnije svoju kćer udaje za kralja Marka Vukašinovića. Nema podataka da li je bio vazal Mrnjavčevića i da li je učestvovao u Maričkoj bici koju je nadživeo. Pretpostavlja se da je i on poput svojih suseda krajem osme decenije prihvatio vazalni odnos prema Turcima i da su posle njegove smrti Turci preuzeli upravu nad njegovom oblašću. Nema indicija da je kovao novac.

ANDRIJA GРОПА
župan

Andrija se javlja kao gospodar Ohrida oko 1377.g. Verovatno

koristi slabost Vukašinovih naslednika da se osamostali. Ta samostalnost morala je biti kratkotrajna te i on poput svojih suseda priznaje vazalni odnos Muratu. Nema podataka kada je Ohrid pao pod direktnu tursku upravu, verovatno posle Andrijine smrti. U periodu svoje samostalnosti, verovatno, zahvaljujući rudniku i kovnici na svojoj teritoriji kuje novac sa svojim imenom:

1. ПОМЬ НИБЖИ ЖЋП
.. ГРОПА ОНГ
IC XC
17/0,82 Lj(XIV-22), J(208)

2. ПОМЬ ТНБЖЮ
ЖПАНА .НГРПА
IC XC
17/0,82 Lj(-), J(209)

3. ПОМЬ ТИБІЖ
ПАНЬГРО ПАГНЬО ХРІ
IC XC
17/0.82 Lj(-), J(210)

BRAĆA DEJANOVIĆ oblasni gospodari 1371-1395.g.

Sinovi despota Dejana, Dragaš i Konstantin, nisu uspeli da zadrže vlast nad oblašću nasleđenom od oca. Nema podataka kada je stariji Dragaš dobio od cara Uroša despotsku titulu i sa njom titуларно ime Jovan. Posle pada Mrnjavčevića uspevaju da povrate pa i znatno prošire očevinu. Oblast im se nalazila u istočnom delu Vardarske Makedonije sa centrom u Strumici. Nastupaju porodično zajedno sa majkom, u monaštvu Evdokijom. Prinudeni su da priznaju tursku vrhovnu vlast krajem osme decenije XIV veka poput svojih suseda i suparnika. Iako su bili turski vazali, njihov ugled i moć nisu mali. To najbolje ilustruje uđaja Konstantinove crkve za vizantijskog cara Manojla II. Na početku svoje vladavine Jovan Dragaš kuje novac po ugledu na novac kralja Vukašina:

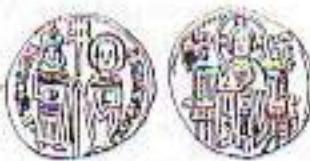
1. ВВЬХД БАБЛАГОВ ЂРННДЕ СПОТЪДРА ГАШЬ

IC XC
Lj(-), J(206)

Po Dragašovoj smrti 1378.g. na čelo porodice dolazi Konstantin, u narodnoj književnosti zapamćen kao beg Konstantin. U to vreme Dejanovići nisu, verovatno, priznavali tursku vrhovnu vlast. Ova retka vrsta novca nije baš jasna, jer za Konstantina nema podataka da je dobio despotsku titulu. (Mogao ju je dobiti i od zeta Manojla II).

I. ДЕСПОТА КОСТАДИНА IC XC Lj(XIV-15), J(207)

Konstantin kao turski vazal učestvuje u Kosovskoj bici. Gine 13.05.1395. u bici na Rovinama. Posle njegove smrti njegova oblast potпадa pod direktnu tursku upravu.

NIKOLA ALTOMANOVIC župan 1363-73.g.

Nikola je unuk vojvode Vojjina (gospodara Gacka u vre-

me Stefana Dečanskog) i vojvode Mladenom (rodonačelnika Brankovića). Otac Altoman završava karijeru pod Dušanom kao veliki župan. Po smrti strica Vojislava Vojinovića 1363. g. upravlja nad delom njegove oblasti da bi nešto kasnije proterao strinu Gojislavu sa maloletnom decom i sam zagospodario čitavom oblasću. Brzo je postao najuticajniji oblasni gospodar. U sukobu je sa Balšićima i Dubrovčanima kao što je ranije bio i njegov stric. Zajedno sa Lazarom obrazuje koaliciju raške vlastele u borbi sa braćom Mrnjavčević. Lazar, koji je u to vreme imao oko četrdeset godina, ima daleko veći osećaj za političke borbe te uspeva da se sporazume sa braćom Mrnjavčević ostavljajući Nikolu i Uroša V da se sami bore. Zahvaljujući podršci Ugarske, Nikola, mađa poražen, zadržava svoju oblast, samo mu Rudnik i Zvečan osvaja Lazar. Po nesigurnim podacima prihvata za sebe i svoju oblast katoličanstvo dozvolivši franjevačkom redu da otvorí u Užicu, njegovoj prestonici, dva manastira. Kada ga je Marička bitka oslobođila pritska Mrnjavčevića okreće svoje snage protiv Lazara i vraća izgubljene gradove. Samovoljan, vičan i hrabar ratnik ali neiskusan političar, smatrajući da je došao njegov odsudan trenutak stupa u sukob sa svim susedima pa se zamera i svojim zaštitnicima - Ugarima. U savezu sa bosan-

skim banom Tvrtkom, a uz odobrenje Ugarske, Lazar 1373. g. pobeđuje i zarobljava Nikolu. Po ondašnjim shvatanjima, kao člana ugledne porodice ne kažnjavaju ga smrću već oslepljuju da više ne bi mogao da vlada. Kada je oslepijen Nikola je imao oko 25.g. Nema podataka kada je umro i gde je sahranjen. Osim Tvrtdka i Lazara u decbu Nikolinih poseda mešaju se i Vuk Branković i Balšići. Pošto je bio rival miljenika pravoslavne crkve – Lazara i crkveni izvori i narodno predanje vrlo su oštiri prema istorijskom liku Nikole Altomanovića. Kovao je:

1.a ВЪХД БАБЛГО
ЕРННЖ ЮПАН НКЛА
IC XC
19/0,92 Lj(XIV-19), J(211)

2. ВЪХД БАБЛГО
БЕРННЖ ЮПАНЬ
НКЛА
IC XC
18/0,72 Lj(-), J(-), SD-NV1/62

в ВЪХД БАБЛГО
ОВЕРНН ЖЮПАНЬ
НККО М
IC XC
19/0,99 Lj(XIV-20), J(-)

DIKEM CHEMICALS MM DOMUS

B e o g r a d

Tel. 767 741, 759 967 i 659 115

nude

40 VRSTA MERMERA I GRANITA
UVOD IZ ITALIJE

IZRAĐUJEMO STEPENIŠTA, POSTAMENTE I PULTOVE
PO NARUDŽBINI

Ing. Srboljub Jovanović

JUGOSLOVENSKE NOVČANICE SA ŽIGOM (PEČATOM)

U ovom broju časopisa "Dinar" nastavljamo sa objavljuvanjem novčanica sa žigom (pečatom) i to: kao prvo objavljujemo seriju novčanica izdatih u periodu od 1968. god. do 1985. godine, a overene pečatom organizatora a povodom prenosa moštiju crnogorskog kraljevskog para iz Italije u Crnu Goru 1. 10. 1989. godine. Povodom ovog događaja žigosane su 2 (dve) serije sa dve vrste boje pečata i to: crni i crveni. Serija žigosanih novčanica je osam raznih nominala koje ćemo prikazati.

*Novčanica
od 5 dinara,
izdanje 1968.
godine*

*Novčanica
od 10 dinara,
izdanje 1978.
godine*

Novčanica
od 20 dinara,
izdanje 1974. godine

Novčanica
od 50 dinara,
izdanje 1968. godine

Novčanica
od 100 dinara,
izdanje 1986. godine

Novčanica
od 500 dinara,
izdanje 1981. godine

U sledećim brojevima časopisa "Dinar" obradilićemo nove serije žigosanih novčanica, a koje do sada nisu objavljivane u katalogu.

Novčanica od 1000 dinara, izdanje 1981. godine

Novčanica od 5000 dinara, izdanje 1985. godine

NOVI DINAR Kovani novac SRJ 1994-1997.

Od reforme kovanog novca SRJ do danas, iskovani su sledeći apoeni našeg optičajnog i prigodnog novca:

• 1 PARA	1994 -	25.350.000 kom.
• 5 PARA	1994 -	30.408.000 kom.
• 10 PARA	1994 -	52.161.000 kom.
• 50 PARA	1994 -	45.013.000 kom.
• 1 N. DINAR	1994 -	47.755.000 kom.
• 5 PARA	1995 -	3.400.000 kom.
• 10 PARA	1995*	31.041.000 kom.
• 50 PARA	1995 -	19.193.000 kom.
• 1 N. DINAR	1995 -	10.359.000 kom.

• 10 PARA	1996 -	-
• 1 N. DINAR	1996 -	-
• 10 PARA	1997 -	-

Serija prigodnog novca "Nikola Tesla":

• 20 N. DINARA	Cu-Ni-Zn.	-	10.000 kom.
• 200 N. DINARA	Ag. 13g	-	10.000 kom.
• 300 N. DINARA	Ag. 26g	-	10.000 kom.
• 1000 N. DINARA	Au 8,64g	-	5.000 kom.

* Primedba: Apoen od 10 PARA 1995. nije iskovan u dve varijante, kako smo greskom objavili u "Dinaru" br. 1. Postoji samo tzv. mali primerak, iskovan od legure Cu 75%, Zn 23%, Ni 2%.

Nenad Bjeloš

MEDALJA – PLAKETA "FRANJO KLUZ"

Reč je o jednom retkom priznanju Vazduhoplovog saveza Jugoslavije (VSJ). Na osnovu odluke Saveznog odbora VSJ 1955. godine ustanovljena je zlatna medalja, pod nazivom "Franjo Kluz" kao znak priznanja članovima VSJ za izvanredne rezultate na polju sportske delatnosti. Ali pošto je svojim oblikom bila slična odlikovanju (Ordenu) 1958. godine njen naziv je preimenovan u "Zlatnu plaketu Franjo Kluz".

Ovde će u daljem tekstu biti korišćena terminologija medalja. Ista se mogla dodeljivati krajem svake kalendarske godine, za sportske rezultate koje su postigli članovi VSJ tokom godine. Rezultati koji su mogli poslužiti kao osnov za dodeljivanje medalje "Franjo Kluz" morali su biti najmanje nacionalni rekordi u odnosnoj disciplini, što ne treba da znači da je svaki rekord morao biti osnov za dodelu ovog priznanja. Rezultati su morali imati išoku međunarodnu vrednost.

Medalja se dodeljivala na predlog Glavnog odbora Vazduhoplovnog saveza Narodne Republike (VS

NR) ili Sekretarijata saveznog odbora VSJ i kongresa VSJ, a po osnovu izvanrednih rezultata u svim sportskim granama vazduhoplovnih sportova.

OPIS Medalje plakete "Franjo Kluz":

Izradena je od tambaka, višestruko pozlaćena i posrebrena, oblika je petokrake zvezde sa dva koncentrična srebrna prstena, između vrhova neizmeničnih krakova petokrake zvezde. U centralnom medaljonu je reljefno poprsje u partizanskoj uniformi sa titovkom na glavi prvog pilota partizanskog vazduhoplovstva u NOR i narodnog heroja Jugoslavije Franje Kluza. Iza lika u praznom delu medaljona tekst reljefnim latiničnim slovima "FRANJO KLUZ". Ceo medaljon sa kompozicijom obavljen je u vidu lоворовог венца stilizovanim prstenom, koji je postavljen u centralni deo zvezde petokrake, te iz njih su vidljivi njeni zlatno pozlaćeni vrhovi što čini celinu medalje. S obzirom da je radena kao medalja – plaketa ima samo jedno lice. Revers je reljefnih površina, radi prstenova ispod kojih je spoljni deo zvezde petokrake. Na spoljnem delu gornjeg vrha zvezde kraka je šnala sa šarkom a na drugom prstenu je kukica za pričvršćivanje medalje na grudi.

Dimenzije: Ø 55 mm.

Vreme: 1956-1973. god. (1956. godine počinje izrada i dodata).

Napomena: Ova medalja - plaketa nema vrpeu ili lenticu, nosi se na levoj strani grudi u svim prilikama, a po želji nosioca. Njeno pravo na nošenje je neprenosivo i ista se po Zakonu ne može otudivati. Prema propisu i pravilnicima VSJ osudenici na vremensku kaznu zatvora ili lica isključena iz članstva VSJ nemaju pravo nošenja ove medalje. Do 1973. godine dodeljeno je 176 ovih priznanja. Daljih podataka o dodeli u arhivskoj gradi VSJ nema, što donosi zaključak da je to i zadnja godina kada se priznanje dodeljivalo.

Isto je u plavoj kutiji četvrtastog oblika na kojoj na poklopcu nema signatura. Unutrašnja strana poklopca je od bele svile na černem donjem delu su signature proizvođača "IKOM - Zagreb" u dva reda otisnuti zlatotiskom. Dno je od crne čeće sa mestom za medalju.

STARKE HARTIJE OD VREDNOSTI - AKCIJE

Kao i kovani novac i banknote, stari papiri od vrednosti su originalan, živ komad istorije. Oni otvaraju pogled u često uzbudljivu prošlost. Na njima se mogu naći poznati potpisi mnogih velikana sveta finansija. Skupljači akcija vrlo brzo su utvrdili da možda sa izuzetkom novčanica, stari papiri od vrednosti sadrže najlepše grafičke slike iz epohe. Krajem XIX i početkom XX veka nastao je veliki broj grafički vrlo atraktivnih akcija koje su izradivali najbolji graveri tog doba.

Jedan od razloga za sakupljanje akcija je njihova niska cena. Kada se uporede cene akcija sa cenama drugih sličnih grafičkih ilustracija, vidi se da se one prodaju ispod vrednosti. I lepota akcije određuje njenu cenu. Ali često ulogu igraju i očuvanost, starost, istorijska izražajnost i relativna retkost. Posebno visoku cenu postižu akcije društava koja su bankrotirala, ili firmi koje su postojale samo na papiru, kao i akcije društava koja su iz bilo kog razloga menjala ime.

Još jedan razlog, svakako ne najmanje važan, govori u prilog rastuće omiljenosti starih papira od vrednosti: oni su danas toliko jestini, da njihovu nabavku može sebi da dozvoli svaki kolekcionar. Ako se uzme u obzir i činjenica da odgovarajući okvir nije skup, Vašom akcijom možete da ukrasite deo zida, i da joj se divite.

Boško Bošković

NOVAC DESPOTA STEFANA LAZAREVIĆA

L: U centru krst, oko krsta dva koncentrična kruga, između krugova natpis: + ДЕСПОТЪ – СТЕФАН.

N: Dvoglavi orao

Ovaj novac je iz Rudničke ostave koju je opisao S. Novaković u časopisu Numizmatičar br 11/1880. U toj ostavi bilo je 4 kom. ovoga novca. Od ove vrste novca nadeno je još oko 10 primeraka. Detaljnijim pregledom meni dostupnih komada ustanovio sam da postoje sledeće varijante:

- *Ne postoje tačkice u poljima krsta.*
- *Postoji po jedna tačkica u svakom polju krsta.*
- *Postoje po dve tačkice u svakom polju krsta.*

Približan broj komada ove vrste sada je oko 15 komada, te se može reći da ova vrsta više ne spada u najređe vrste novca, ali

još uvek spada u ređe vrste. S. Dimitrijević u knjizi "Novac kneza Lazara – Bagdala" kaže da ako postoje 11-20 komada novac spada u rede vrste.

L: Dvoglavi orao
N: Isus u mandorli

U istoj ostavi koja je pre pomenuta pored ranije opisanih 8, nađeno je još oko 20 komada. Detaljnijim pregledom meni dostupnih, ustanovio sam da postoje sledeće varijante:

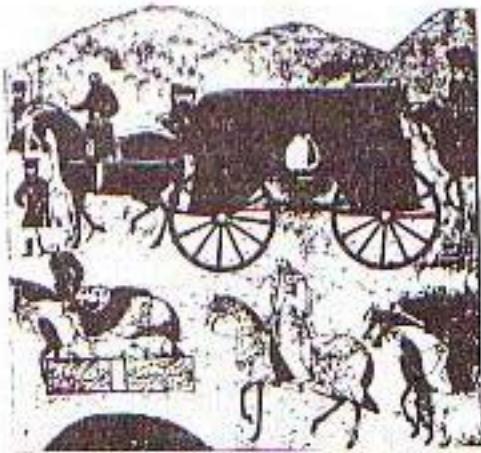
- *Oko dvoglavog orla ne postoje tačkice.*
- *Oko dvoglavog orla postoje tačkice.*

Slobodan Srećković

OSMANLIJSKO KOVANJE AKČA NA BALKANU (IV)

U noći između 5. i 6. septembra 1566. umro je sultan Sulejman I. Siget je oslojen 7. septembra, a veliki vezir Mehmed Sokolović krio je smrt sultana i posle zauzimanja Sigeta. Potajno je uputio poverljivog glasnika princu Selimu u Kutahiju, da ga obavesti o smrti vladara. Princ je 24. septembra 1566. stigao u prestonicu, gde je objavljena smrt Sulejmana I, a on proglašen za sultana pod imenom Selim II. Dva dana kasnije, Selim II je požurio u susret mrtvom ocu. Namera mu je bila da stigne do Sigeta, ali su ga u Vukovaru veziri posavetovali da se vrati u Beograd i tu sačeka telo mrtvog sultana.

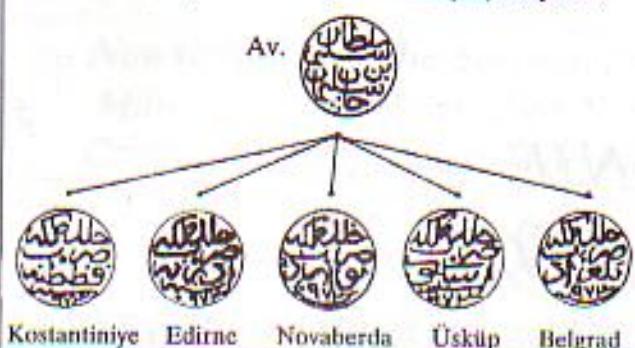
Mehmed Sokolović jašće pored Sulejmanovih posmrtnih kočija

Vojska još uvek nije bila obaveštена da je Sulejman I umro. Prazna carska blagajna je uslovila

prikrivanje smrti starog i postavljanje novog sultana. Tradicija je nalagala da se prilikom smene na prestolu nagrade sultanove sluge. To se odnosilo na sve, od velikog vezira do janičara-pešaka. U osmanlijskoj istoriji je zabeleženo da je više puta dolazilo do pobuna i nemira ukoliko janičari nisu na vreme dobili novac, prilikom stupanja sultana na presto. Veliki vezir Mehmed Sokolović, znajući da nema dovoljno novca u carskoj blagajni, nametavao je da prikrije smrt starog vladara do dolaska u Beograd. U međuvremenu naredio je rumelijskom i anadolijском beglerbegu da raspuste čete (neredovnu vojsku) pre Sv. Dimitrija, kako bi smanjio troškove. Janičari su saznali da je princ Selim bio u prestonici, što je bio znak da se nešto dešava u vezi smene na prestolu. Tada, 24. oktobra, veliki vezir bio je primoran da objavi smrt Sulejmana I, na putu ka Sremskoj Mitrovici. Janičarima je rečeno da ih novi padišah čeka u Beogradu da im uruči darove i da im poveća plate. Na zlatnom prestolu koji je nošen tokom pohoda na Siget, Selim II je ustoličen u Beogradu.

Janičarima je podeljena samo polovina od obećanog iznosa, bakšiš, koji se dodeljuje prilikom stupanja na presto. Svaki janičar je dobio umesto četiri samo dve hiljade akči. Isplata razlike je trebala da se obavi u prestonici po povratku.

Akče iskovane u kovnicama na putu za Beograd, oktobra 1566., za podelu bakšiša prilikom stupanja na presto.

Smatram da je ova epizoda iz osmanlijske istorije direktno uticala na ubrzano kovanje akča u pojedinim kovnicama na Balkanu. Akče koje na reversu uz ime kovnice poseduju i natpis "Hullide mul-kehu" (Bože zaštiti vladarevo) kovane su u kovnicama Belgrad, Novaberda, Üsküp, Edirne i Konstantinije. Ove kovnice su se nalazile na putu ili pored puta kojim je prolazio sultan Selim II. Te akče su izuzetno retke što ukazuje na ograničenu emisiju. Ostale kovnice, a među njima i dve najproduktivnije, Sidre Qapsi i Kratova, za vreme sultana Selima II prema dosadašnjim saznanjima, nisu proizvodile takve akče. Te kovnice su bile dosta udaljene od "carigradskog puta", te nisu mogle da proizvedu veću količinu akča, dovoljno brzo, kao što su uslovljavali događaji.

Prema sačuvanim dokumentima iz tog vremena, odmah nakon stupanja novog sultana na vlast, zatvorena je kovnica novca Mudava. Mada se razlog zatvaranja ne navodi, na osnovu akča koje su iskovane za vreme Sulejmana I, može se naslutiti odgovor. Akče iz ove kovnice su bile izuzetno loše izrađene. Na osnovu toga se može zaključiti da je u kovnici bila slaba kontrola i loša organizacija posla. Verovatno je smatrano da je korisnije za sultana da se zlato i srebro koje je izvađeno iz rudnika šalje u prestonicu na preradu.

Za vreme vladavine sultana Selima II otvorena je još jedna kovnica novca na Balkanu. Ona se na-

Akča kovana pri otvaranju kovnice u Ohridu

lazila u Ohridu i proizvodila je samo srebrni novac, akče. Do sada jedina publikovana akča koja je iskovana u tom periodu je pravo remek-delo kaligrafije. Prema natpisu na reversu – "Sultan Selim šah sin Sulejmana hana", akča je iskovana oko 1569. godine. Na to ukazuje jedna kratka informacija iz osmanlijske istorije o događajima u jesen 1569, "Po smrti šaha Persije, Turci su napali pogranične utvrde Van i Erzerum".

Tokom vladavina sultana Selima I i Sulejmana I, osvajanje persijskih gradova "donosilo" je osman-

Registravane akče iz balkanskih kovnica za vreme vladavine Selima II

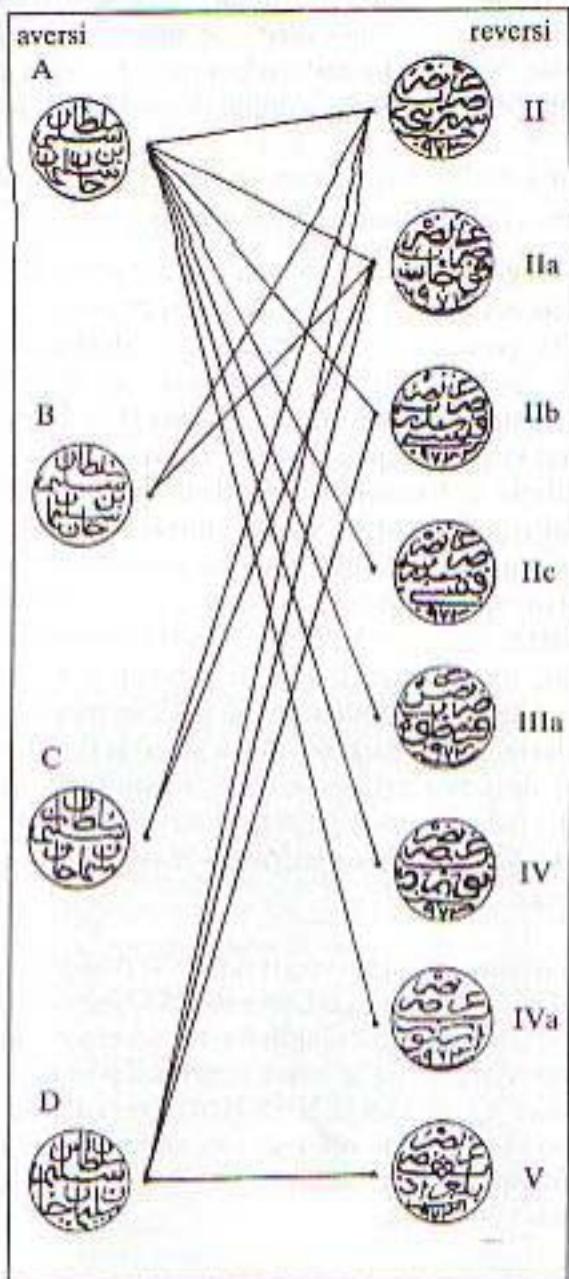
Kostantiniye	A/IIa
Edirne	A/II; A/IIa; B/II; B/IIa; C/II
Belgrad	A/II; A/IIa; B/V
Kratova	A/II; A/IIa; A/IIb; A/IIIa; B/IIa; D/II
Kučajna	A/II; A/IIa; A/IIa
Novaberda	A/II; A/IIa; A/IIb; A/IV; B/IIa; C/II; D/II
Sidre Qapsi	A/II; A/IIa; A/IIb; A/IIc; B/IIa; B/IIc
Siroz	A/IIa; B/II
Srebrenice	A/II; A/IIa; B/II; D/IIa
Üsküp	A/II; A/IIa; A/IVa; C/IIa; D/II; D/IIa
Ohri	A/IIIa

lijskim sultanima titulu *şah*. Za razliku od kovanja novca u Anadoliji i Rumeliji, koje su smatrane za centralni deo carstva, u Persiji i Africi na osmanlijskom novcu se uz titulu sultana skoro uvek nalazila i titula *şah*. Iz toga proizlazi da je samo krajem 1569. godine titula *şah* mogla da se nalazi na novcu koji je kovan u Rumeliji. Akča sa istim natpisom na aversu – ali ne i istim dizajnom – iskovana je tada i u Kratovu.

Ostale kovnice koje su kovale akče za vreme vladavine prethodnog sultana nastavile su da proizvode akče i za vreme Selima II. Osim iz nove kovnice u Ohridu, registravane su akče i iz sledećih kovnica: Konstantinije, Beograda, Kratova, Kučajne, Novog Brda, Sidre Qapsi, Srebrenice, Skoplja i Siroza. Neke od ovih kovnica bile su vrlo produktivne, što se može zaključiti prema kombinaciji tipovaaversa i reversa otkovanih u njima, a koji su do sada registrovani.

Za vreme kratke, osmogodišnje vladavine sultana Selima II, u balkanskim kovnicama (osim ohrid-

ske) su korišćena samo četiri tipa aversa uz male varijante istih. Prvi tip aversa (A) je mnogo češći u odnosu ostale (B, C i D).

Uz ova tri osnovna tipa aversa, registrovano je i nekoliko drugih tipova i varijanti, ali su oni korišćeni za kovanje akča samo u jednoj, određenoj kovnici novca (na primer, samo u kovnici novca Novaberda, Üsküp ili Sidre Qapsi). Akče u periodu vladavine Selima II su kovane po uzoru na kovanje prethodnog sultana. Stil, dizajn, težina pa i tipovi aversa se podudaraju sa onima iz vremena Sulejmana I. Zasluge za to, sigurno, ima veliki vezir Mehmed Sokolović, koga se prema osmanlijskim zapisima i sam sultan plašio. Mehmed Sokolović, janičar, koji je početkom vladavine sultana

Sulejmana I stigao u prestonicu Kostantiniju da služi caru, tada je bio na vrhuncu moći. Vladao je u ime sultana, koji je bio pijanica i bleda senka velikog oca, i bio nesposoban da vlada carstvom, koje se prostiralo na tri kontinenta.

Ohri	أُحْرَى
ili	أَوْلَى
Sakiz	سَاقِز
Filibe	فَلِبَيْه
Selanik	سَلَانِيك
Sofya	سَوْفَيَا
	صَوْفَيَا

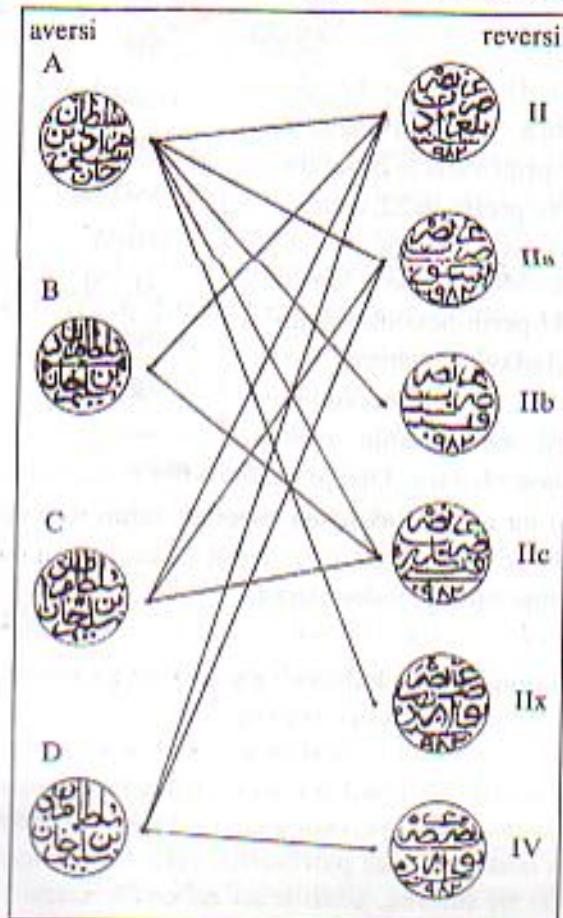
Selim II je umro 12. decembra 1574., a njegova smrt prikrivana je deset dana. Ne presto je 22. decembra postavljen njegov sin princ Murat, kao Murat III. U prvih nekoliko godina vladavine sultana Murata III, akče su kovane po uzoru na kovanje prethodnog vladara. Dizajn i kaligrafija u natpisima, kako na aversu tako i na reversu, vidno su lošiji, mada je i onda za uzor tipova reversa služilo kovanje sultana Sulejmana I.

Nesumnjivo da je kulturni i ekonomski pad carstva usporen zahvaljujući velikom vezиру, Mehmedu Sokoloviću, koji je vezirovao i za vreme sultana Murata III. Mehmed Sokolović, čatac (agnostis) manastira Mileševe, osoba koja je bila najzaslužnija za obnovu Pećke patrijaršije, vezir koji je verno služio tri sultana, sišao je sa istorijske scene 11. oktobra 1579. nakon atentata jednog fanatika derviša.

Falsifikovanje akča koje se pojavilo za vreme vladavine Selima II u sedmoj deceniji i početkom osme, izazvalo je monetarni haos u imperiji. Prema osmanlijskim dokumnetima iz 1578. godine, postojala su tri izvora proizvodnje akča: prvi, legalni, iz kovnica, gde su akče izradivane po propisanom standardu; drugi, takođe iz kovnica novca, ali lošije od propisanog standarda – akče koje su stavljane u promet bez državne kontrole; i treći izvor: falsifikovane akče. U opticaju je bio veliki broj falsifikovanih akča. Falsifikovalo se po pečinama van naselja ali i po kućama. Ne samo da su akče bile falsifikovane, već su i one dobre akče, urađene po standardu, bile opsecane. Zabeleženo

je da su neke falsifikovane akče izrađivane i u Dubrovniku.

Da bi se sprečilo falsifikovanje novca, naređeno je lokalnim vlastima da kontrolišu, kao prvo, rad kovnica. Prvo su poslati fermani kovnicama novca u Ohridu i na Kipru 1578. godine. Zanimljivo je da

do sada nisu pronađene ni registrovane akče koje su tada kovane na Kipru (turski=Kiprus), mada se na osnovu fermana može tvrditi da su kovane.

Egipatski trgovci su odbijali da prime akče, već su robu prodavali samo za zlatnike. Osmanlijska vlast, da bi sprečila ovu pojavu, izdala je uredbu da trgovci moraju da izvezu robu čija je vrednost ista onoj koju su doneli na tržište. Sve ove mere koje su preduzete nisu donele nikakve rezultate, pa je 1584. godine vlast naredila da se sakupe sve akče u imperiji. U zamenu za dobre, ispravne akče, vlasnik je trebao da dobije nove koje su bile lakše. Ove mere su prouzrokovale još veći haos na tržištu jer je i ono malo ispravnog novca sakrivano ili preneseno u Poreč, gde je imalo vrednost.

Početkom vladavine sultana Selima II, prema zakonu, 450 akča težilo je 100 dirhema (297 grama), a 1585. godine 1100 akča je imalo istu težinu. Drugim rečima, 1566. godine jedna akča je imala 0,66 grama, a 1585. njena težina je smanjena na 0,27 grama. Ni tada nije zaustavljen pad vrednosti akče jer je 1588. godine još jednom devalvirala za 6%.

Prema našim istorijskim izvorima, odnos akče prema zlatniku-altinu tada je iznosio:

- 1579. godine, 65 akča = 1 zlatnik
- 1580. godine, 70 akča = 1 zlatnik
- 1581. godine, 120 akča = 1 zlatnik.

Za vreme vladavine sultana Murata III u Rumeliji pored kovnica koje su radile i za vreme Selima II, otvorene su i kovnice u Plovdivu (turski=Filibe), Sofiji (turski=Sofya), Hiosu (turski=Sakiz) i Solunu (turski=Salanik). One su proizvodile samo srebrni novac, akče. Do sada su iz tih kovnica registrovane akče koje su verovatno iskovane za vreme monetarne krize. One se prepoznaju tako što su lakše od onih koje su kovane na početku vladavine ovog sultana. Osim toga, retke su one koje su dobro otkovane. Kao što smo već ranije rekli, tada je radila i kovnica na Kipru (Kibris), mada do sada nije registrovana ni jedna akča iz te kovnice.

U numizmatičkoj literaturi nalazi se podatak da je radila kovnica novca u Larisi (turski=Jenişehir) ali ta tvrdnja nije potkrepljena fotografijom akče. Prepostavljam da je autor pogrešno pročitao ime kovnici TIRE kao JENIŞEHİR. Do danas nisam video akču koja je otkovana za vreme Murata III u kovnici novca Jenişehir, a pregledao sam bezbroj nalaza i kolekcija.

Do sada su za vreme vladavine sultana Murata III registrovana četiri glavna tipa aversa, koja su korišćena pri izradi akča, i nekoliko varijacija tih tipova. Prema dosadašnjim saznanjima, može se zaključiti da je nakon

Akča kovana u Konstantiniji za vreme vladavine Murata III

monetarne reforme korišćen samo jedan tip aversa i to onaj koji je korišćen na početku vladavine. Za izradu reversa je u upotrebi bilo oko desetak tipova reversa. Kaligrafija i izrada akča je mnogo bolja u odnosu na prethodne vladare. Do mone-

tarne reforme se pokušavalo izmenomaversa i reversa i njihovim kombinovanjem "održati korak" kako sa kovanjem ranijih sultana tako i falsifikatora novca. Posle reforme je kovanje siromasnije, samo jedan tipaversa se kombinuje sa 2-3 tipa reversa, jer je tako bilo jednostavnije na tržištu kontrolisati akce koje su bile u opticaju.

Krajem vladavine sultana Murata III dolazi do pobune u Srbiji koja je izazvana teškim ekonom-

skim položajem obespravljenе raje. Ugri su Turke proterali iz nekih pograničnih utvrđenja, a u tome su im pomogli Srbi. Sinan paša je upućen iz prestonice da uguši pobunu i povrati izgubljenu teritoriju. Da bi kaznio pobunjene Srbe i ugušio nacionalnu svest, Sinan-paša je iz manastira Mileševa preneo čivot sa moštima Sv. Save na uzvišenje Vračar, u blizini Beogradske tvrđave, i tamo ih spalio.

- Na sajmu papirnog novca u Memfisu, medjunarodno udruženje □
- za banknote (IBNS) dodelilo je godišnju nagradu knjizi "PAPIRNI □
- NOVAC SRBIJE I JUGOSLAVIJE", autora Željka Stojanovića. □

KATALOG METALNOG NOVCA
JUGOSLAVIJE
I JUGOSLOVENSKIH ZEMALJA
1700-1994

Prodaja na sastancima SND i na tel.

011 635-672 i 639-537

E-mail: mandic@eunet.yu

Iz grada NUMIZMATIKE
Iz grada DESPOTA ĐURĐA BRANKOVIĆA
Iz grada ČELIKA I ZLATA
IZ S M E D E R E V A
Vaš
sponzor
SAMOSTALNA ZANATSKA
ZLATARSKA RADNJA
SIMIĆ LJUBIŠE
SMEDEREVO
KARAĐORĐEVA ULICA BR. 16

**CENE METALNOG NOVCA
KRALJEVINE SHS
I KRALJEVINE JUGOSLAVIJE**

**KRALJEVINA SRBA, HRVATA
I SLOVENACA**

5 PARA

zn-cu
 $\varnothing 18,8\text{ mm}$
 $t=2,6\text{ gr}$

godina	tiraž	Vdb	Odl	Vf	Ksj
1920	3,8 mil.	5.-	10.-	20.-	30.-

10 PARA

zn-cu
 $\varnothing 20,85\text{ mm}$
 $t=3,1\text{ gr}$

godina	tiraž	Vdb	Odl	Vf	Ksj
1920	59 mil.	-	2.-	5.-	10.-

25 PARA

ni-cu
 $\varnothing 24\text{ mm}$
 $t=5,7\text{ gr}$

godina	tiraž	Vdb	Odl	Vf	Ksj
1920	48 mil.	-	2.-	5.-	10.-

50 PARA

ni-cu
 $\varnothing 18\text{ mm}$
 $t=2,5\text{ gr}$

godina	tiraž	Vdb	Odl	Vf	Ksj
1925	49,5 mil.	-	5.-	10.-	20.-

1 DINAR

ni-cu
 $\varnothing 23\text{ mm}$
 $t=5\text{ gr}$

godina	tiraž	Vdb	Odl	Vf	Ksj
1925	74,5 mil.	-	2.-	10.-	20.-

2 DINARA

ni-cu
 $\varnothing 27\text{ mm}$
 $t=10\text{ gr}$

godina	tiraž	Vdb	Odl	Vf	Ksj
1925	54,5 mil.	-	5.-	15.-	30.-

20 DINARA

Au-900 $\varnothing 21\text{ mm}$ $t=6,45\text{ gr}$

godina	tiraž	Vdb	Odl	Vf	Ksj
1925	1 mil.	150.-	170.-	200.-	250.-

NAPOMENA: emisija novca iz 1925. godine kovana je u Parizu i Bruselu u približno jednakom tiražu, a razlikuje se tako što je pariska kovnica na donjem levom delu reversa stavila svoj znak - "muoju".

KRALJEVINA JUGOSLAVIJA

10 DINARA

Ag-500
Ø25 mm
t=7 gr

godina	tiraž	Vdb	Odl	Vf	Ksj
1931	23 mil.	5.-	10.-	15.-	30.-

Ovaj apoen kovan je u Londonu i Parizu, a razlika je u tome što pariski primerci imaju oznaku kovnice: na reversu (baklja i rog).

20 DINARA

Ag-500
Ø31 mm
t=14 gr

godina	tiraž	Vdb	Odl	Vf	Ksj
1931	12,5 mil.	5.-	10.-	20.-	50.-

50 DINARA

Ag-750
Ø36 mm
t=22 gr

godina	tiraž	Vdb	Odl	Vf	Ksj
1932	11 mil.	30.-	50.-	100.-	200.-

Ovaj apoen kovan je u Londonu i Beogradu. Razlikuju se primerci po tome što oni iz beogradske kovnice na aversu ispod biste kralja Aleksandra imaju oznaku "KOVNICA AD", na obodu ovog apoena piše "BOG ĆUVA JUGOSLAVIJU".

1 DUKAT

Au-986
Ø19,75 mm
t=3,49 gr

godina	tiraž	Vdb	Odl	Vf	Ksj
1931	200.000	100.-	120.-	150.-	180.-
1932	70.000	120.-	150.-	170.-	200.-
1933	40.000	200.-	300.-	400.-	600.-
1934	2.000	800.-	1.200.-	2.000.-	3.000.-

4 DUKATA

Au-986
Ø39,5 mm
t=13,96 gr

godina	tiraž	Vdb	Odl	Vf	Ksj
1931	25.000	450.-	600.-	1.000.-	1.500.-
1932	10.000	600.-	800.-	1.200.-	2.000.-
1933	2.000	1.500.-	2.000.-	3.500.-	6.000.-

Kod zlatnika od 1 dukata 1931 i 4 dukata 1931 postoje dva tipa, u zavisnosti da li su žigosani žigom na konci su "ptice" ili "klas". Ostali zlatnici žigosani su "klasom".

25 PARA

Cu-
Ø20 mm
t=25 gr

godina	tiraž	Vdb	Odl	Vf	Ksj
1938	40 mil.	-	2.-	5.-	10.-

Ovaj apoen ima u sredini rupu.

50 PARA

Cu
Ø18 mm
t=2 gr

godina	tiraž	Vdb	Odl	Vf	Ksj
1938	100 mil.	-	1,-	3,-	10,-

1 DINAR

Cu
Ø21 mm
t=3,5 gr

godina	tiraž	Vdb	Odl	Vf	Ksj
1938	100 mil.	-	1,-	3,-	10,-

2 DINARA

Cu
Ø24,5 mm
t=5 gr

godina	tiraž	Vdb	Odl	Vf	Ksj
1938	75 mil.	-	2,-	5,-	15,-

Kod 10% emisije, kruna na aversu je manja za 2 mm i iznosi 12 mm ("mala kruna"). Ovi primerci postižu dvostruko veću vrednost od redovnih.

10 DINARA

Ni
Ø23 mm
t=5 gr

godina	tiraž	Vdb	Odl	Vf	Ksj
1938	25 mil.	-	-	1,-	3,-

20 DINARA

Ag-750
Ø27 mm
t=9 gr

godina	tiraž	Vdb	Odl	Vf	Ksj
1938	15 mil.	2,-	3,-	5,-	8,-

50 DINARA

Ag-750
Ø31 mm
t=15 gr

godina	tiraž	Vdb	Odl	Vf	Ksj
1938	10 mil.	3,-	5,-	8,-	10,-

Kod spoena od 20 i 50 dinara na obodu piše: "BOG ČUVA JUGOSLAVIJU"

rubriku uredjuje ZORAN ILIĆ

KAKO SAČUVATI NUMIZMATIČKU KOLEKCIJU

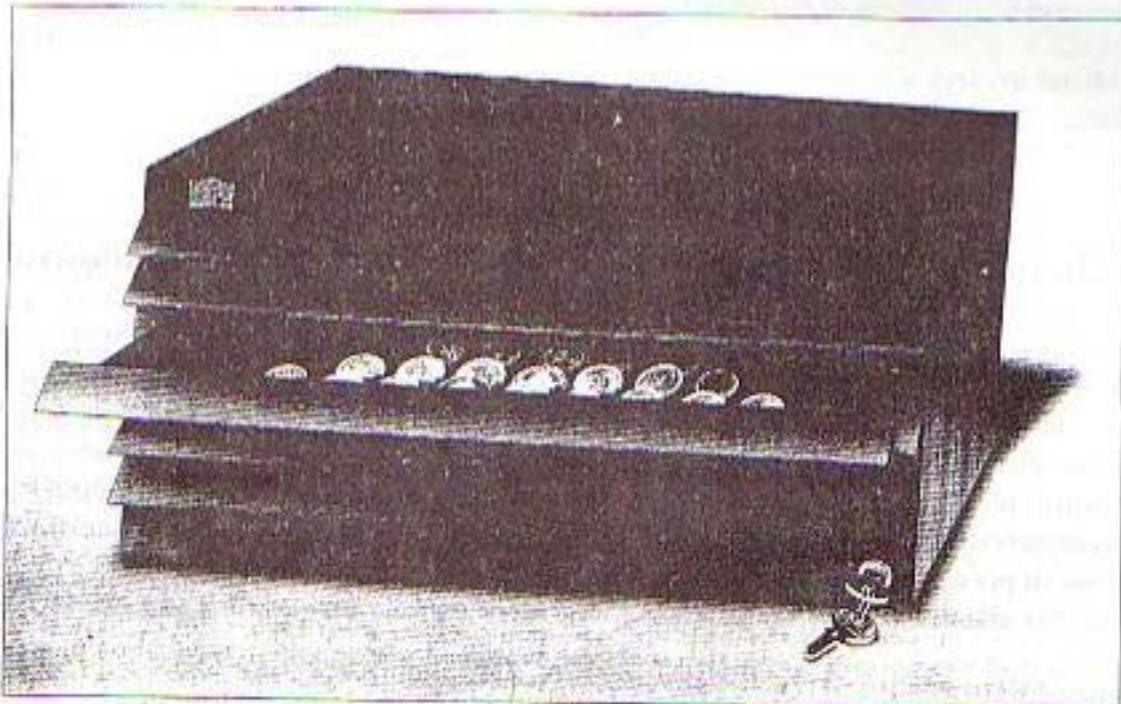
Odlomak iz knjige

"Održavanje i popravljanje antikviteta"
autora Žaklin Ridli

Sakupljanje starog novca je nešto mnogo više od pukog nabavljanja primeraka. Većina

greškom. Svi stari predmeti, po svojoj prirodi, neprekidno propadaju; međutim, usled nedo-

Muzej kao institucija, obično ima mogućnosti da stvori veštacke uslove koji odgovaraju izloženim zbirkama, kao i da održava ove uslove u relativno istim granicama. To podrazumeva kontrolu temperature, vlažnosti, osvetljenja kao i zaštitu zbirki od prašine i gasova koji mogu zagadivati atmosferu. Stvaranje ovakvih uslova veoma je skupo, a bez sumnje i nepogodno za život u kući. Ipak imajući u vidu osnovne principе, moguće je sa malo promišljenosti i oštoumnosti stvoriti sredinu koja odgovara kolekcijama.

sakupljača se s pravom ponosi svojim zbirkama, ali malo njih shvata da ti predmeti, koji su im tako dragi, lagano ali sigurno propadaju. Ovako se svakako ne dogada samo njihovom

voljnog poznavanja metoda pravilnog izlaganja, čuvanja i čišćenja, ovo propadanje se često drastično ubrzava.

U muzeju zbirke su, teoretski, u najboljoj mogućoj sredini.

Svaki predmet drugačije reaguje na uslove sredine, shodno materijalu od koga je napravljen i svojoj predistoriji. Najbolja je sredina ona koja je podjednako povoljna za sve primerke.

Većina sakupljača je blaženo nesvesna šta se lagano dogada sa njihovom zbirkom i šta se može učiniti da se ovo ublaži.

Najjednostavnija mera preduzeti je da pažljivo razmisliti gde će čuvati kolekciju. Imajući na umu da svetlost, topota, hladnoća i vlažnost utiču na novac, moramo ga zaštititi od preteranih uticaja gore navedenih faktora. Najveći neprijatelj starog novca u modernim domovima je grejanje, sunčana svetlost, pa čak i svetlost sijalica. Kolecionar treba da ispitivanjem pronade delove stana gde se temperatura i vlažnost manje menjaju nego drugde.

Takvi delovi su najpogodnija mesta za čuvanje zbirke. Preporučuje se temperatura od 18°C i relativna vlažnost od približno 55% ukoliko je to moguće ostvariti. Idealna sredina za papirni novac je 17°C i 58% relativne vlažnosti. Za relativnu vlažnost donja i gornja granica sigurnosti je oko 50%, odnosno 65%. Iznete vrednosti odnose se na idealne uslove; mora se imati u vidu da boraviti u prostoriji na 18°C može biti pomalo neugodno, mada je visina temperature stvar ličnog izbora.

Čad je naročito štetna jer je masna i sadrži sumpordioksid

koji lako prelazi u sumpornu kiselinu katalitičkim delovanjem gvožđa. Ukoliko se dozvoli da dopre na novčanicu, oslabiće boju, a naročito papir. I prašina uvek predstavlja opasnost i ne treba dozvoliti da se sakuplja na novcu. Brisanje prašine treba obavljati pažljivo, parćetom čiste vate, a ne krpom koja je već korišćena i puna je nevidljive prašine i zrnaca peska koja lako mogu izazvati oštećenja.

Sakupljač treba da se potruđi da ostvari najbolje moguće uslove za svoju zbirku u okviru iznetih granica...

NOVO - NOVO - NOVO : Jugoslovenski "Whitman" albumi Svetislava Komnenova

Krajem avgusta ove godine u Somboru su izrađeni NOVI utisni katalog-albumi za jugoslovenski metalni novac. Prva dva albuma iz najavljenе veće serije ovih utisnih albuma za novac, sada su dostupni svim našim numizmatičkim kolezionara. Ovi katalog-albumi, koji su i po konceptu i po kvalitetu ravni čuvenim američkim "Official Whitman Coin Holders", imaju po dva utisna lista između kojih je pregradni tekstualni list. Na utisnim listovima nalaze se mesta ("rupe") za pojedinačne novčice, poređane hronološki i po serijama izdanja. Albumi imaju dimenziju 23,5 x 16,5 cm, a korice su presvućene crvenim hanplastom, sa naslovima u beloj štampi.

Prva dva albuma predviđena su za poslednje serije metalnog novca SFR Jugoslavije, i to:

ALBUM A: OPTICAJNI NOVAC GOD. IZDANJA 1982 - 1987.

ALBUM B: OPTICAJNI NOVAC GOD. IZDANJA 1988 - 1992.

Promocija prodaje ovih katalog-albuma obaviće se na 34. Međunarodnim susretima numizmatičara u Beogradu, u subotu 4. oktobra 1997. Nakon toga, albumi će biti u stalnoj listi SND servisa za prodaju numizmatičke literature i pribora.

Katalog albumi gospodina Komnenova imaju zvaničnu PREPORUKU Srpskog numizmatičkog društva!
Detaljnije informacije mogu se dobiti od autora: S. Komnenov, Cara Dušana 22, 25000 Sombor

Tel. (025) 38 - 493

Lazar Geric

ORDEN TAKOVSKOG KRSTA

Francuska revolucija 1789. godine najavila je krah feudalnih društvenih odnosa u svetu, a sa novim XIX vekom i novim buržoaskim društvenim poretkom i stvaranje mladih nacionalnih država na ruševinama srednjovekovnih feudalnih imperija kao što su bile Španija, Turska, Austrija itd.

Jedan od atributa državnosti i nezavisnosti je i sistem odlikovanja kojim se nagradjuju zaslužni za državu i vladara, pa su novonastale države ustavljavale svoje nacionalne simbole odmah po osvajanju svojih političkih i nacionalnih sloboda.

Srbija je posle dve svoje nacionalne revolucije (1804. i 1815. godine) šezdeset godina devetnaestog veka bila vazalna kneževina turske imperije i nije imala pravo uvođenja svoje institucije odlikovanja.

Kneževi Miloš, Mihajlo i Milan Obrenović su postepeno, diplomatskim akcijama, dokle god je to bilo moguće, osvajali od Turske pojedina prava i povlastice za Srbiju i sebe. Tako su i prva srpska odlikovanja uvedena uz obavezno protestovanje turskih vlasti na mala vrata kao spomen medalje i krstovi značajnih događaja za Srbiju i vladarsku porodicu Obrénović. Takvo stanje je trajalo sve do srpsko-turskih ratova 1876-78. godine i proglašenja potpune nezavisnosti Srbije 10. avgusta 1878. godine.

Orden Takovskog krsta – prvo ustanovljeni srpski orden tokom skoro 40 godina postojanja u instituciji srpskih odlikovanja pretrpeo je nekoliko značajnih transformacija.

Ustanovio ga je Knez Mihajlo Obrenović kao spomen krst proslave 50-to godišnjice ustanka njegovog oca Kneza Miloša protiv Turaka, 22. maja 1865. godine.

Velikoj proslavi organizovanoj u Topčideru prisustvovali su pored vladarske porodice, državnih velikodostojnika i gostiju i velika masa naroda pristigla iz cele Srbije u Beograd. Spomen krstom odlikovani su tada svi živi učesnici takovskog ustanka.

Dvadeset i sedam ih je dobilo krst iz ruku Kneza Mihajla na samoj proslavi, a ostalima je krst poslat. Ukupno je bilo 385 živih ustanika.

Familije umrlih ustanika dobile su spomen medalju iskovanu za tu priliku.

Izradom prvih takovskih krstova bavila se bečka firma C.F.ROTHE, kod koje je naručeno 400 metalnih krstova i posebno 10 zlatnih emajliranih verovatno za specijalne ličnosti. Na portretu Kneza Mihajla koji se čuva u manastiru Krušedolu može se videti taj emajlirani krst.

Po savremenoj literaturi krstovi su radeni od pozlaćene bronce prvog topa Kneza Miloša a po arhivskoj gradi, prepiske učesnika u izradi odlikovanja rađeni su od pozlaćenog srebra.

Usvojen načrt za izradu najverovatnije je delo slikara i grafičara Anastase Jovanovića odanog prijatelja Kneza Mihajla koji je tada boravio u Beču.

Usvojen je oblik Malteškog krsta između čijih krakova je postavljen Sveti Andrejski krst dok se u centralnom polju, oko koga je lovorođ venac i traka sa devizom: "ZA VERU KNJAZA I OTEČESTVO", nalazi, monogram Kneza Mihajla a na reversu državni grb kneževine Srbije. Isti model je kasnije korišćen kao riterkrojc (5 klasa) ordena Takovskog krsta.

odlikovanja kojim su pored malog broja zaslужних civila odlikovani naši najistaknutiji oficiri ratnici u oba srpsko-turska rata.

Za zasluge u II ratu ordenom su 1878. godine odlikovani svega u I klasi - 2, u II - 11, u III - 33, u IV - 60 i u V klasi 194 oficira.

Ordeni su izrađivani u bečkoj juvelirsko-metaldajerskoj firmi WILHELM MAYER.

ruara 1883. godine kada je ustanovljen i posebna klasa ordena sa mačevima za vojne zasluge. Ovim Zakonom odlikovani u ratovima 1876-78. imali su

pravo da svojim ordenima dodaju mačeve.

U kratkotrajnom, nesrećnom ratu sa bugarskom malo broj srpskih oficira odlikovan je ovom vojnom klasom ordena Takovskog krsta. Devadesetih godina XIX veka i početkom XX veka izradom i isporukom ordena bave se bečke firme: KARL FISCHMEISTER, G. A. SCHEID i AUGUST KUNZE.

Po sticanju nezavisnosti a naročito posle proglašenja Srbije Kraljevinom i Kneza Milana prvim srpskim kraljem posle kosovskog boja, prošireni obim diplomatskih, društvenih i privrednih kontakata srpskog vladara i državnih vlasti sa inostranstvom kao i potreba nagradivanja zaslужnih dvoru i vlastima uslovili su masovniju dodelu ordena Takovskog krsta. U 80 i 90 godinama XIX veka korišćen je kao civilno odlikovanje za zasluge za vladara i državu. To je i ozvaničeno poslednjim Zakonom o ordenu Takovskog krsta od 16. februara 1883. godine kada je ustanovljen i posebna klasa ordena sa mačevima za vojne zasluge. Ovim Zakonom odlikovani u ratovima 1876-78. imali su pravo da svojim ordenima dodaju mačeve.

Po sticanju nezavisnosti a naročito posle proglašenja Srbije Kraljevinom i Kneza Milana prvim srpskim kraljem posle kosovskog boja, prošireni obim diplomatskih, društvenih i privrednih kontakata srpskog vladara i državnih vlasti sa inostranstvom kao i potreba nagradivanja zaslужnih dvoru i vlastima uslovili su masovniju dodelu ordena Takovskog krsta. U 80 i 90 godinama XIX veka korišćen je kao civilno odlikovanje za zasluge za vladara i državu. To je i ozvaničeno poslednjim Zakonom o ordenu Takovskog krsta od 16. februara 1883. godine kada je ustanovljen i posebna klasa ordena sa mačevima za vojne zasluge. Ovim Zakonom odlikovani u ratovima 1876-78. imali su pravo da svojim ordenima dodaju mačeve.

NOVAC OD VOSKA I OLOVA

Novac od olova i voska u apoenima od 1 i 5 para izradjivala je beogradski jevrejska opština. Beogradski sud odobrio je njihovu upotrebu u ukupnoj vrednosti 300 groša (12000 para), s tim što je novac mogao da cirkuliše samo u jevrejskoj sinagogi. Knez Miloš je 1835. godine zabranio upotrebu ovog novca.

PRVI PAPIRNI NOVAC

Prvi papirni novac na svetu pojavio se u Kini u 8. veku. Već u 9. veku za vreme dinastije Sung, Kina je doživela veliku inflaciju zbog velike količine papirnog novca u opticaju.

Skoro 1000 godina kasnije papirni novac se pojavio u Evropi i to u Amsterdamu 1609, Hamburgu 1629, Stokholmu 1656, Roterdamu 1659, Londonu 1694, Parizu 1720, Beču 1759, Torinu 1793, kraljevini Srbiji 1876, Bugarskoj 1885, kraljevini Crnoj Gori 1912, itd.

Rista Miletic

3000 GODINA JERUSALIMA NA NOVCU

Godina 1996-1997. ili po jevrejskom kalendaru 5757 koja je počela 14. septembra 1996. g. predstavlja godinu jubileja jevrejskog naroda.

Naime to je proslava kojom se kroz razne manifestacije obeležava tri milenijuma grada Jerusalima prestonice izraelske države i to ne samo u Izraelu već i u celoj jevrejskoj dijaspori.

Osim Jevreja i svi ostali pripadnici hrišćanske i islamske vjeroispovesti imaju razloga za proslavu ovog jubileja, jer Jerusalim nije samo prestonica Izraela i Sveti grad judaizma već isto tako i sveto mjesto hrišćana i muslimana.

Među mnogim kulturno-istorijskim manifestacijama država Izrael jubilej obeležava i znatnom emisionom delatnošću u oblasti numizmatike i medailjarstva.

PRIGODNA IZDANJA BANKE IZRAELA

U godini jubileja Bank of Israel izdala je nekoliko prigodnih serija metalnog novca čija je emitovana količina veoma ograničena.

"JERUSALEM, THE CITY OF DAVID, THREE MILLENNIA"

/Tri milenijuma Jerusalima Davidovog grada/

Gore navedeni tekst je na sve tri nominale na aversu, dok je na reversnoj strani tekst:

"BUT JUDAH SHALL DWELL FOR EVER AND JERUSALEM FROM GENERATION TO GENERATION"

/Ipak će Juda (pleme Davidovo) živeti zauvek u Jerusalimu iz generacije u generaciju/

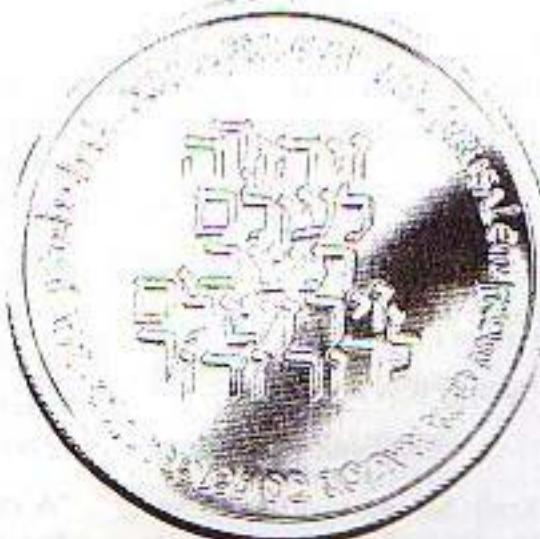
Navedeni tekstovi su napisani na engleskom i hebrejskom a otkovani su sledeći apoenci:

10 šekela Au 22 karata, prečnik 30 mm, težina 16,96 gr.

30 šekela Ag 1000, prečnik 65 mm, težina 155,5 gr.

1 šekel Ag 925, prečnik 30 mm, težina 14,4 gr.

Levo od oznake vrednosti nominalne je grb države Izrael, a u nuli kod apoena od 10 i 30 šekela stilizovan stub hrama /Slika br. 1/.

Slika br. 1

"THE PORT OF CAESAREA - TWO MILLENNIA"

/Dva milenijuma Luke Ceza-reja/

Slika br. 2

Avers: oznaka vrednosti 10 šekela Au 22 k. prečnik 30 mm, tež. 16, 96 gr.

2 šekela Ag 925 Proof, preč. 38,7 mm, tež. 28,8 gr.

1 šekel Ag 925, prečnik 30 mm, težina 14,4 gr.

Pored naznačene nominale grb države Izrael a ispod njega stilizovano sidro broda /galije/.

Revers: Stilizovana galija sa tekstom ispod: "Luka Cezareja - dva milenijuma."

Ne treba zanemariti da je Cezareja bila sedište rimskega prokuratora tokom rimske dominacije u Palestini.

"SOLOMON S JUDGEMENT"

/Solomonov sud/

Kralj Solomon /970-931 pre Hrista/ sin je kralja Davida sa Vitsavejom i treći kralj Izraela.

On je i graditelj Prvog Hrama čije je i osvećenje izvršeno tokom njegove vladavine. Samo ime SOLOMON znači "Miro-ljubivi".

Predstave na novcu kod sve tri nominale je ista. Avers: brojčana oznaka vrednosti, tekst isti na arapskom i hebrejskom jeziku, levo od cifre grb Izraela, a ispod njega kraljevska kruna. Okolo natpis: "SOLOMON S JUDGEMENT MISCELLANY FRANC C. 1280"

Slika br. 3

(Solomonov sud, francuska zbirka iz 1280. g.) Misli se na motiv na reversu.

Predstava na reversu je izuzetno atraktivna i predstavlja Solomonov sud. Kako je kralj Solomon bio izuzetno mudar, čak legendarno mudar kod njega dolaze dve žene sa jednim deťetom od kojih svaka tvrdi da je deťe njen sin.

Prva knjiga o carevima: glava 3, pod 23, 24, 25.

"A car reče: ova kaže: ovaj je živi moj sin, a tvoj sin onaj mrtav, a ona kaže: nije tako

nego je tvoj sin onaj mrtvi, a moj sin onaj živi. I reče kralj: dajte mi mač i doneše mač pred cara:

Tada reče car: Rasijecite živo dijete na dvoje i podajte polovinu jednoj a polovinu drugoj"

Na takvu odluku cara jedna od žena kaže: "Neka ne bude ni meni ni njoj, rasijecite ga."

Druga pak žena reče: "Ah gospodaru podajte njojzi dijete živo i nemojte ga ubijati"

Na bazi ovih izjava car donosi odluku da se dijete dodeli drugoj ženi. Takav je i revers: Car na prestolu, sa desne strane dve žene sa pruženim rukama ka njemu a sa leve vojnik koji drži podignuto deťe za ruku dok mu je u drugoj desnoj ruci mač.

10 šekela Au 21,6 k. prečnik 30 mm, 17, 28 gr.

2 šekela Ag 925 Proof, prečnik 38,7 mm, 28,8 gr.

1 šekel Ag 925, prečnik 30 mm, 14,4 gr.

MIRIAM
AND THE WOMEN"
/Mirijam i žene/

Slika br. 4

I ova serija je takođe vezana za motive iz Biblije. Naime po prelasku Izraeljaca preko mora pod Mojsijevim vodstvom, Mirijam sa ženama proslavlja silu Božiju koja je zaustavila faraonovu vojsku. Mirijam je sestra Mojsija i Arona.

Druga knjiga Mojsijeva glava 15,20:

"I Marija proročica, sestra Aronova uze bubanj u ruku svoju a sa njom izidoše i sve žene s bubenjevima i sviralama."

I u ovoj seriji su izdata tri novčića.

10 šekela Au, 21,6 k. prečnik 30 mm, 17,28 gr.

2 šekela Ag, 925 Proof, prečnik 38,7 mm, 28,8 gr.

1 šekel Ag, 925, prečnik 30 mm, 14,4 gr.

Avers: brojčana oznaka vrednosti i natpisi na engleskom i hebrejskom jeziku. Pored brojčane oznake vrednosti, levo grb Izraela a ispod njega muzički instrument. Okolo natpis na engleskom i hebrejskom jeziku:

MIRIAM
AND THE WOMEN.
GOLDEN HAGGADAH.
BARCELONA C. 1320"

što znači da je motiv za revers uzet iz Zlatne Hagade /Sveti spis/ iz Barcelone iz 1320. godine.

Revers: Mirijam u sredini sa grupom žena koje drže u rukama muzičke instrumente.

"NIGHTINGALE AND FIG"

/Slavuj i smokva/

Slika br. 5

U ovoj seriji su izdata četiri novčića:

5 šekela Au, Proof, 21,6 k. prečnik 22 mm, 8,63 gr.

1 šekel Au, Proof, 21,6 k. prečnik 18 mm, 3,46 gr.

2 šekela Ag, 925 Proof, prečnik 38,7 mm, 28,8 gr.

1 šekel Ag, 925,30 mm, prečnik 14,40 gr.

Avers: Brojčana oznaka vrednosti i natpisi na engleskom i hebrejskom jeziku. Iznad natpisa grb Izraela a desno od broja stilizovana grana smokve sa lišćem i plodovima.

Okolo natpis na engleskom i hebrejskom:

"THE FIG FREE PUTTETH
FORTH HER GREEN FIGS
song of songs"

/Smokva pušta
zametke svoje.../

Revers: Ptica slavuj na grani, okolo natpis:

"THE TIME OF THE
SINGING OF BIRDS song of
songs"

/Vreme je za pesmu ptica;
Pesme nad pesmama/

Ako se površno posmatraju novčići zajedno sa tekstrom, mogli bi se svrstati u tematsku zbirku "Flora i Fauna", ali samo privremeno. Ističeni duh izraelskih dizajnera i gravera i ovde postiže savršenstvo u povezivanju savremenog i tradicionalnog.

"Pesma nad pesmama" avers:

"Smokva je pustila zametke svoje i loza vinova ucvala mirise.

Ustanji draga moja, lepotice moja i hodi."

Revers:

"Cvijeće se vidi po zemlji, dode vrijeme pjevanju, i glas grličin čuje se u našoj zemlji"

Očigledno da je predstava na aversu i reversu samo dekor za ovaj divni biblijski tekst.

Svi navedeni novčići imaju na-reckan obod.

Što se tiče notafilista i njima je ponuden set novčanica:

"THE GATES OF
JERUSALEM"

u apoenima od 1, 5, 10, 50 i 100 šekela.

Slika br. 6 prikazuje kapiju "GOLDEN GATE" i Davida

Ben Guriona prvog predsednika Izraela.

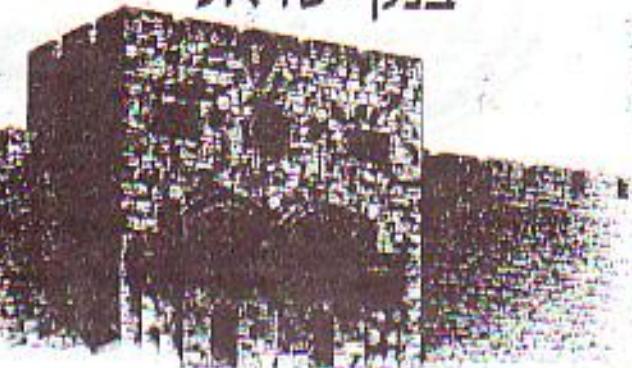
Dimenzije novčanice su 152 mm x 75 mm.

50

5520511242

נֵint
נֵint

בנק יישראל

5520511242

BANK OF ISRAEL

50

חמשים
שקל

Slika br. 6

NAJSTARIJI NOVAC

Najstarijim novcem na svetu smatraju se zlatne, srebrne i bakarne poluge sa žigom, koje su cirkulisale u Kini, Indiji i Asiru oko 2200. godine pre nove ere. Prilikom upotrebe novac je uvek meren i vredeo je prema težini metala. To je tzv. penzatorsko plaćanje. Dobijanjem današnjeg, okruglog oblika, novac je počeo da se samo broji i to je numeratorsko plaćanje.

Slobodanka Stojaković

PREDSTAVE VLADARSKIH INSIGNIJA NA SRPSKOM SREDNJOVEKOVNOM NOVCU

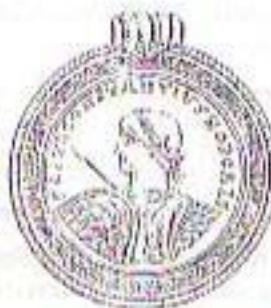
Insignologija, kao mlada, nedavno oformljena pomoćna disciplina srednjovekovne istorije, proučava znakove vladarskog dostojanstva odn. moći jednog vladara uspostavljenog na određenoj obrednoj i pravnoj osnovi. U cilju proučavanja ona se oslanja na pisane izvore, freske, pečate, proizvode primjene umetnosti i novac, koji zahvaljujući svojoj predivnoj ikonografiji, pored već pogodanih izvora predstavlja važan izvor informacija o izgledu i karakteru vladarskih insignija.

Osnov za razvoj sistema vladarskih insignija u srednjovekovnoj Evropi čine, svakako, znakovi vladarskog dostojanstva careva poznog Rimskog carstva. Na novcu ovog perioda razlikujemo nekoliko tipova vladarskih insignija, uključujući i glavne delove odeće. Vladar u različitim prilikama nosi prigodne insignije: car kao senator (corona civica i lovorov

venac), car kao trijumfator (corona triumphalis, trabea triumphalis, laurca, mappa), car kao vojnik (oklop, štit, šлем, mač, torkves), car kao prvošteštenik, veliki pontifik (presto, dugi skiptar ili kratki štap sa Jupiterovim orlom, zrakasta kruna, glob).

Kasnorske insignije su već u četvrtom veku poprimile hrišćanski karakter. Ova hrišćanizacija rimskih vladarskih insignija nastaje kao proizvod religiozne koncepcije vlasti Rimskog imperija tog perioda, po kojoj je zemaljsko carstvo odjaj Hristovog nebeskog carstva. Konstantin Veliki, kao utemeljivač hrišćanske religije, i njegovi naslednici napravili su spoj dveju sakralnih koncepcija carske vlasti; one koja je poštojala u paganskom Rimu, gde je car veliki pontifik i nove, koja se javila pojavom hrišćanstva, kada je car uzdignut na stepen zemaljskog predstavnika Hrista kao vladara vaseljence.

Ovo se ogleda u simbiozi paganskih i hrišćanskih vladarskih znakova. Globu i skiptru rimskog avgusta dodaje se sada krst; mappa i trahea triumphalis postaju akakija i loros (svitak i svečani ogrtač). Predstavom božje ruke na novcu kasnorimskog carstva, koje ovenčava vladara nagoveštava se crkveno krunisanje koje će postepeno preovladati u Vizantiji i Zapadnoj Evropi.

Zlatni medaljon Konstantina, za sina Konstanciju II iz 324/330 godine - Konstantinopoli.

AV: FL. IVL
CONSTANTIVSNOBCAES
Bista cezara, levo sa krovom,
oklopmom, paludicem i kopljem

RV: GAVDIVM ROMANORVM
MCNS

Cara Konstantina I, koji stoji u sredini, kruniće bođa ruke. Sinovi Konstantin II i Konstancija II stojat će i desno-kruniće ih vojnik od strane Viktorije. Sva trojica drže duga kopja.

Na tlu nekadašnje Rimskog carstva stvaraju se tokom srednjeg veka mnoge države razli-

čitih političkih i verskih koncepta, koje su kod insignija, pored rimskog nasleđa, unele i sopstvene "varvarske" tradicije. Srednjovekovni vladari su u insignijama vidno isticali svoju vlast, njihova shvatanja vladarskih znakova su bazirana delom na narodnoj tradiciji, delom na biblijskim uzorima (Knjiga o kraljevima), ali ova dva korena su bila pod jakim uticajem rimskog insignološkog nasleđa, koje se nije moglo zatreći ni pobedom varvarstva u V veku.

Tokom XI i XII veka novoformljeni narodi Europe ističu nacionalnu i dinastičku suštinsku shvatanja vladarskog položaja, što se čini prvenstveno kanonizacijom vladara. Suvereni ovih država preuzimaju u suštini insignije jednake insignijama Konstantina Velikog. Ovi znakovi vladarske moći postaju važan dokaz o trajnosti kraljevstva ili carstva i bogoizabraniosti njihovih nosilaca – vladara.

Sistemi vladarskih insignija zapadnoevropskih zemalja i Vizantije na Istoku izrasli su iz istih korena, ali su im političke i verske istorije isle različitim pravcima.

Pošto je srpska srednjovekovna država – zahvaljujući geografskom položaju – tokom svog razvoja pretrpela snažan uticaj kako Zapada tako i Istočna, ona je od samog početka stvorila svoj sistem vladarskih obeležja, koja su od XIII – XV veka bila odraz Hristovog uzo-

ra i učenja, uz izvesne modifikacije u datom političkom trenutku.

O srednjovekovnim znakovima srpskih vladara informišu napisani izvori (biografije, povijesne), freske, pečati, novac, redak nakit (prstenje). Za insignologiju su od velikog značaja i pomoći srednjovekovna monetarna kovanja. Sa njih se može hronološki i tipološki pratiti razvoj najvažnijih vladarskih znakova, počev od našeg prvog poznatog novca pa sve do kraja srpske srednjovekovne države (despotovine). Sve značajne promene u srpskoj državi, počev od osnivanja kraljevstva 1217. godine i carstva 1346. godine, zatim kneževine i despotovine, praćene su tipološkim promenama vladarskih insignija. U ranom periodu Srbija je bila blizu Zapadu, ali tokom XIII veka sve više naglašava dinastički karakter insignija kao i zasluga svetitelja Save i Simeona za uobličavanje i dobijanje legitimnosti srpske države. Iako je srednjovekovna Srbija svoj državni legitimitet dobila od pape, ona je, ipak, posle proglašenja kraljevine 1217. godine sve više potiskivala ovaj momenat i potpadala pod uticaj Vizantije, što se odrazilo i na karakter insignija.

Vladavina kralja Milutina okrenuta je Vizantiji, što se očito vidi u promenama insignija, koje se izjednačavaju sa vizantijskim vasilevsom. Složenost i veličina Dušanovog carstva iziskuje razdvajanje krune na srpsku (rašku) i na krunu dela grčkih (romejskih) zemalja. Uprkos nastojanjima

potonjih vladara za održanjem srpskog suvereniteta, Srbija je kao despotovina imala položaj nižeg reda, što se odrazilo i na insignije kao skromnije znake despotskog dostojanstva. One nanovo potпадaju pod uticaj Zapada-Ugarske.

Unikatni novac despota Lazara Brankovića

Avers novca sa centralnim motivom krune zapadnog tipa. Natpis Lazar u dva reda

Srpske srednjovekovne insignije bi se mogle podeliti u tri grupe:

- I. Simboli najviše vlasti (presto, kruna, skiptar, naprsni krst (petokral, šar, akacija)).
- II. Ratnički znaci (mač, šlem, kopljje, zastava, štit, konj).
- III. Pojedini delovi vladarske odeće, nakita, obuće, (sakos ili divitisijon sa lorosom, ogrtač, prsten, pojaz sa biserima, cipele).

PRESTO

Svakako najvažnija i najčešće pominjana insignija vladarske moći – presto – vuče svoj koren od slovenske reči prestol i stol. U početku se identifikovao sa celom državom i njenom dinastijom (Stefan Prvovenčani: oblast srpskog prestola = ovim se označavaju zemlje pod Ne-

manjinom vlašću). Postepenim širenjem ugleda grada Rasa, koji je bio versko i političko središte Nemanjića, pridev "raški" se od XII veka prenosi na celokupnu oblast srpske zemlje, čime i presto u Rasu postaje državni simbol. On se vezuje za dinastiju i ličnost vladara. Presto obeležava najviši vladarski položaj. Prema srednjovekovnim izvorima presto je materijalni oblik vlasti dobijene od Hrista; presto pripada roditeljima odn. praroditeljima primaoca insignija i on se prenosi na buduća pokoljenja dinastije (Nemanjića), jer je po Domentijanu-dat "celom se menu (njihovom) doveča".

Presto se račva u vladarski i episkopski, a njihova ideologija je bliska. Vladar i poglavatar nacionalne crkve su "saprestonici".

Na srpskom srednjovekovnom novcu presto na kojem sedi vladar prikazivan je kao presto sa visokim i presto bez naslona. Ovo važi i za reversne predstave, na kojima Isus Hristos Svedržitelj sedi ili na prestolu sa visokim naslonom ili, pak, na prestolu bez naslona. Presto na monetama prikazan je najčešće sa bočnim stubićima paralelo-

gramnog oblika ukrašenim nizom tačaka i horizontalnom pločom. Presto sa visokim naslonom takođe ima paralelogramne bočne stubiće ukrašene nizom tačaka, koji na uglovima završavaju sa po tri tačke.

Isus Hristos na tronu bez naslona

vodi poreklo iz Persije, odakle su je preuzele helenističke kraljevine. Otuda potiče pojam dijadema – uska traka često ukrašena lовором. Primenjivana je u Rimu u doba Republike. Nju su nosili trijumfatori i imperatori. U doba Konstantina Velikog dijadema, već ukrašena draguljima, postala je oznaka absolutne monarhije. Počev od 12. veka kruna u Vizantiji simboliše najvišu vlast. Venac se u Vizantiji tada naziva "stefanos" a iz ovoga je izvedena stema, polukružna zatvorena kruna karakteristična za doba Palaeologa i kakvu nalazimo kod srpskih vladara krajem 13. veka. Stema je zatvorena polukružna kruna sa kapom od tekstila ukrašenom draguljima. Kasnije se ona menja tako što preko prstenastog obruča od plemenitog metalata dobija metalni luk (od čela do temena). Na vrhu steme je ukrašena orfanosom – velikim draguljem, kada krstom. Sa strane steme više prependulije, koje obično završavaju biserima u obliku krsta. Izvori nam kazuju da su vladari imali više kruna za razne prigode. Pored toga one su se razlikovale u pogledu ranga vladara: kruna vasilevska – cara bila je stema a carevog sina stefanos – venac traka. Vladarske su prikazivane uvek sa ravlastom otvorenom krunom.

KRUNA ILI VENAC

Pored prestola kruna se ubraja nesumnjivo među najznačajnije simbole vlasti srednjovekovne Srbije. U izvorima nalazimo reč venac i ona se koristi i posle dobijanja papske krunice. Rede se koristi latinska reč korona ili grčka stema (dijadema). Krunu hrišćanstvo preuzima iz starozavetnih tradicija i ona počinje da se shvata kao hrišćansko sveto obeležje. Poznata je legenda po kojoj su Konstantinu Velikom, preteći svih vasilevs-a angeli doneli znake carske vlasti, krunu i krst. Time je naglašena hrišćanska priroda carevih insignija. Tokom XIII i XIV veka kruna postaje pravni simbol i garant monarhije.

U srpskom srednjem veku kruna je imala različite oblike: carski venac i stema kao rezultat uticaja Zapada odn. Istoka. Sam venac

Uobičajena reversna predstava Isusa Hrista Svedržitelja na srpskom srednjovekovnom novcu – I. H. sedi na tronu sa visokim naslonom, drži jevanđelje i blagosilja

Od Vladislava II do Uroša V postoji paralelna upotreba krune zapadnog i istočnog – vizantijskog tipa. Primer za ovo je Dušanov i Urošev kotorski novac, gde vladari nose otvorenu krunu zapadnog tipa. Istovremeno ovi vladari nose vizantijsku stemu – zatvorenu kupolastu krunu. Bilo je prirodno da novac namenjen katoličkim delovima zemlje pored latiničnog obodnog natpisa nosi i predstavu vladara sa zapadnjačkim insignijama.

Slično je i sa skoro istovetnim novcem Dragutina i Milutina (denari de lilio) gde su suvladari prikazani sa istovetnim vladarskim insignijama, latiničnim obodnim natpisom i otvorenim krunama zapadnog tipa. Da su oni bili vladari koji su u momentu emitovanja ovog tipa novca imali pravo na zatvorenu vizantijsku stemu svedoče nam likovni izvori (npr. freske iz Arilja). Zaključak bi bio da nije vladala velika osjetljivost u pogledu tipa krune. Geneološka stabla dinastije Nemanjića, data u nekim njihovim zadužbinama, prikazuju insignije vladara višeg i nižeg reda (npr. loza u Dečanim). Opis ovih insignija bi prevazišao okvire ovog teksta; da napomenemo da stemu nose najznačajnije ličnosti Nemanjića – Milutin i

*Srebrni dinar kralja Stefana Radoslava
AV: Iesus Hristos kruniše kralja*

Kotorski dinar cara Dušana sa latiničnim obodnim natpisom i krunom zapadnog tipa

Dušan – koji je verovatno idejni tvorac ovakvog prikazivanja loze. Istočne dede Milutina a ne svog oca Dečanskog. Drugi tip krune je običan venac – nose ga manje važni

članovi porodice (Vukan, Stefan, Radislav, Vladislav itd.), Karakterističan je prikaz Dragutina većih dimenzija na lozi, ali ipak sa krunom nižeg ranga i ostalim

insignijama drugog reda.

Treći tip krune, višoke i otvorene, dodeljen je mlađom kralju Urošu i Stefanu Dečanskom (nije imao ratničkih zasluga kao

Dušan). Ovakve krune nose i knez Lazar i kralj Marko na portretima svojih zadužbina. Verovatno se posle proglašenja carstva ukazala potreba za iznalaženjem ovog novog tipa krune, sa kojima se oslikava

Krunidbeni dinar cara Dušana tipa "cara krunišu andeli"

*Dinar sa krunom kralja Milutina (dinar de lilio)
AV: Kralj sa glavnim vladarskim insignijama sedi na tronu bez naslona*

vaju i starozavetni vladari (npr. car Konstantin u Peči).

Proglašenje carstva 1346. godine donosi novu ideologiju vladavine po vizantijskim uzorima a to se odrazilo i na insignije. Dušanov program vladavine našao je odraza na monetarnim kovanjima. Poznat je tip

Dušanovog novca "car koga krunišu andeli" sa već poznatom propagandnom idejom nebeske investiture.

Na svojim najstarijim dinarskim emisijama knez Lazar se pojavi

luje u carskim haljinama (divitision i loros) sa carskom stemom na glavi – novac sličan njegovim prethodnicima, Dušanu i Urošu. Lazar kao knez Nemanjića nije imao prava na carske insignije ali smatrajući sebe naslednikom Nemanjića (posredno preko supruge Milice) kovoao je novac istovetan carskom, što je trebalo da obezbedi bolju prodru novca na tržištu. La

zara na njegovim kasnijim kovanjima vidimo samo u vlasteoskim haljinama bez vladarskih insignija. Novobrdski novac kneza Lazara

prikazuje nam opet vladara sa krunom u obliku kape sa velikim orfanosom.

Insignije despotskog dostojaštva bile su u Vizantiji tačno utvrđene. To je bio venac sa prependulijama, kapa od tekstila ukrašene biserima i sa izuzenim imenom despota. Tu su još dalje pojedinosti koje

se tiču stroge hijerarhije.

Kod nas je doba despota donekle donelo drugačije poimanje vlasti. Despot Stefan i nje-

Dinar kneza Lazara
Knez sedi na tronu bez
naslona sa svim carskim
insignijama

Smanjeni dinar
kn. Lazara
Knez stoji u
vlastenskoj haljini,
sa krstom, bez
ostalih insignija

govi naslednici su takođe želeli da nastave kontinuitet Nemanjićke države, ali uz sve veće priklanjanje Ugarskoj. Despotsku krunu Stefana Lazarevića možemo

videti na freskama, ali na žalost, ne i na njegovom novcu. U upotrebi je bila pored stematogiriona i visoka zatvorena kruna, bez prependulija. Očigledno da despot Stefan zadržava tip krunе kneza Lazara i Kraljevića Marka (sa fresaka – otvorena i trapezasta). Despotske krunе račvastog, zapadnog tipa vidimo na novcu de-

spota Durđa i Lazara Brankovića uz ostale ratničke insignije.

Kako je rečeno, despot Stefan Lazarević nema nijedno ko-
vanje sa krunom. Nedostatak

despotske krunе možda sve-
doči o tome da se više nije radilo o bogomdarovanoj
nastelnoj kruni, već o despotskoj
kruni dobijenoj za-
slugom 1402. od vi-
zantijskog cara.

Novac despota
Durđa Brankovića
Despot sedi na
niskom prestolu sa
tsukanim mačem.
U levoj ruci drži šar
sa kistom

Novac despota Stefana
Lazarevića Despot stoji,
drži češlo koje završava
krinom. Obučen je i
koljovan po modi
renesanse. Bez ostalih
vladarskih insignija

(Nastavak opisa
vladarskih insigni-
ja u sledećem bro-
ju).

NOVAC - ZNAK SUVERINITETA

Kovanje i izdavanje novca oduvek je bio znak suvereniteta. Zhog toga je u antičkoj Grčkoj od 660. Do 250. godine pre nove ere sopstveni novac kovalo oko 1400 gradova i oko 500 vladara. Čak su i hramovi kovali svoj novac.

PRVI KOVANI NOVAC

Prvi kovani novac izradjen je u kraljevini Lidiji za vreme kralja Gigesa 687. godine pre nove ere. Novac je kovan od elektruma (belo zlato), prirodne mešavine zlata i srebra. Ovaj novac imao je žig za vrednost i oznaku proizvodjača, ali nije bio državni novac. Prvi državni novac iskovan je 680. godine pre nove ere. Kovao ga je kralj Fidon iz Argosa, koji je vladao ostrvom Eginom. Na novcu je bila utisнутa kornjača kao simbol zemlje.

Jørgen Sømod

DANSKA MEDALJA SA TITO VIM LIKOM

U toku 1970th godina u Danskoj je vladalo svojevrsno ne-poverenje prema vrednosti novca i njegovoj stabilnosti. Zato su mnogi ljudi odlučivali da novac ulažu u razne vrednosti kolecionarstva. Da bi se ova potražnja zadovoljila, osnovano je nekoliko firmi koje su proizvodile samo predmete kolekcionarstva. Tu je najvažnije bilo da se dode do što raznolikijih i interesantnijih ideja, i maštovitosti.

Ceverin Peterson, vlasnik firme C & M, 7080 Børkop, Danska, došao je u februaru 1977. godine na ideju da izradi seriju medalja koje bi prikazivale značajne ličnosti iz

Danska medalja sa likom J. B. Tita

7980 BØRKOP/ DENMARK. Premda se garantovalo da se neće proizvoditi više

od 5.000 komada, verovatno da ni desetina ovog broja pojedinačnih medalja nije iskovana.

Dizajn ovih medalja delo je danskih vajara *Frode Bahnsen-a* i *Bent Jensen-a*. Sve su iskovane u fabrici MEKA u Kopenhagenu.

Izmedu medalja koje je izradio Frode Bahnsen, ovde izdvajamo onu na kojoj je prikazan *Tito*. Titov je lik modeliran prema prikazu na jednoj jugoslovenskoj poštanskoj marki, a na aversu ove medalje se nalazi tekst: "JOSIP BROZ TITO/ 25. MAJ 1892". Ispod portreta je signatura medaljera - "FB".

U ovoj seriji iskovane su takođe medalje sa likovima Vin-stona Čerčila, Franklina D. Ruzvelta, Josifa Visarionovića Staljina, Adolfa Hitlera, Benita Musolinija, Šarla de Gola, Dvajta D. Ajzenhauera, Mont-gomerija i Ervina Romela. Sve su medalje iskovane u bronzi i u pozlaćenoj bronzi.

Bio je planiran nastavak izdavanja ovih medalja, ali se zbog malog interesa odustalo od tog projekta. Inače, planirano je takođe i kovanje medalje japanskog cara Hirohita, G. Suslova, H. S. Trumana, Manerhajma i Folke Bernadote.

Slobodan Mijatović

STARE PLANINARSKE ZNAČKE

Planinarstvo spada u red najstarijih čovekovih sportskih aktivnosti, zbog njegove prakoske tesne veze sa "majkom prirodom". Što je više civilizacijski napredak odvajao čoveka i prostorno i stilom življenja od prirodne okoline i njenih neizmernih blagodeti i lepota,

SRPSKO PLANINARSKO DRUŠTVO (SPD)

Osnovano u Beogradu 1901.
U sredini značke runolist.
Ostali delovi u emaju.

Potkovica sivo-crvene boje sa punim natpisom ciriličnim pismom SRPSKO PLANINARSKO DRUŠTVO.
Donja mašnica tamnoplaive boje sa godinom osnivanja 1901.

Veličina: 37x26 mm.
Značka muzejske vrednosti

HRVATSKO PLANINARSKO DRUŠTVO (HPD)

Osnovano u Zagrebu 15. 10. 1874. godine.

U sredini značke runolist.
Ostali delovi u emaju.

Potkovica crvene boje sa natpisom u sredini 'HRV. PLAN. DRUSTVO'.
Donja mašnica tamnoplaive boje sa godinom osnivanja 1874.
Na reversu značke znak radionice sa natpisom GRIESBACH I KNAUS ZAGREB.

Veličina: 38x28 mm.
Značka muzejske vrednosti

čovek je sve više težio da se otuden od prirode, njozi vratiti. Za planinarstvo afinitet mogu da imaju samo osobe bogatog duhovnog i intelektualnog života.

Sakupljanje planinarskih značaka predstavlja jedan specifičan vid očuvanja naše kulturne baštine. Sam rad na stvaranju kolekcije planinarskih značaka daje veoma široku spoznaju celokupnog istorijskog razvijeta naših planinarskih organizaci-

SLOVENAČKO PLANINSKO DRUŠTVO (SLPD)

Osnovano u Ljubljani 27. 02. 1893. g.
U sredini značke runolist, emajlirano.
Potkovica sivo-plave boje a u sredini natpis 'SLOV. PLAN. DRUŠTVO'.
Donja mašnica crvene boje sa godinom osnivanja 1893.
Veličina: 40x28 mm.
Značka muzejske vrednosti

ja, koje spadaju među najstarije u svetu. Dok se u Evropi u 16. veku tek nazirao i počinjao buditi smisao za prirodu naši pesnici pišu literarna dela inspirisani lepotama naših planina. U našoj zemlji je osnovano puno planinarskih društava, a dokaz za to su planinarske značke. Svaka od njih ima svoj značaj i veliku vrednost za kolezionare. Svaka značka predstavlja simbol ovog ekološkog pokreta, odlikuje se nizom prekrasnih detalja i na svakoj je zastupljeno puno živih emajliranih boja. Tako je, na primer, prekrasni endemski runolist od uvek simbol velike ljubavi prema lepotama planina.

Prvo organizovano planinarsko društvo u Srbiji bilo je *Srpsko planinarsko društvo* (SPD), osnovano u Beogradu 1901. godine. Po ugledu na njega, osnivaju se u Srbiji uglavnom podružnice u Nišu, Kragujevcu, Brusu, Vranju, Kruševcu, Užicu i drugim mestima. Malo je podataka o tim prvim društvima osnovanim pre početka Prvog svetskog rata koji je uništio mnoga kulturna bogatstva, a mnogima izbrisao svaki trag. Po završetku Prvog svetskog rata prva obnavlja rad podružnica SPD iz Užica, a krajem 1922. godine obnavlja rad i *Srpsko planinarsko društvo*, koje će usloviti osnivanje novih podružnica u Rožaju, Jagodini, Raškoj, Kragujevcu, Nišu i Nikšiću.

Preteče i idejni tvorci planinarstva u Srbiji bili su učeni ljudi školovani u inostranstvu, gde su imali priliku da se upoznaju ili čuju o idejama planinarstva. Po dolasku u Srbiju oni su pre svega radeći svoj osnovni posao za koji su se opredelili tokom studija, imali priliku i stvorili naviku da borave u planinama. Naš veliki naučnik Josif Pančić, prvi je začetnik i organizator planinarstva u Srbiji. Početkom 19. veka Vuk

Karadžić je u Beću stvorio žarište naše nacionalne kulture van svoje zemlje. Zahvaljujući njemu i Đuri Daničiću, Josif Pančić je u maju 1846. godine došao u Srbiju gde je postao prvi začetnik ovog novog pokreta. Pored Pančića doprinos razvoju planinarstva dali su Ljubomir Nenadić političar, Jovan Cvijić pisac i geograf, Nedeljko Kašanin profesor botanike, Dr Radivoje Simonović lekar, profesor Raško Dimitrijević i drugi.

Užičko društvo pre Prvog svetskog rata imalo je na svojoj

*DRUŠTVO PLANINARA
U BOSNI I HERCEGOVINI
(DPuBH)*

*Osnovano u Sarajevu 1921. godine.
Značka je emajlirana, štitastog oblika.
U gornjem belom polju natpis D.P. u
B.H.*

*U sredini značke okrugli grb sa
svetloplavim belim i crvenim poljem.
Sa strane trobojnog grba dve jelke, a
iznad njih planina pokrivena snegom.
Na reversu značke papučica na kojoj
je natpis radionice iz Minhen.*

*Veličina: 21x21 mm.
Retka značka muzejske vrednosti.*

znački alpski cvet, koju koristi Srpsko planinarsko društvo po uzoru na Evropu. Užičko društvo koristi drugu značku na kojoj je predstavljena omorika, što je tipično i logično za ovaj kraj. U pravilima PD "Morava" iz Niša iz 1930. godine nailazimo po prvi put na naziv "planinarsko", a ne "planinsko", a društvo za simbol uzima detelinu sa četiri lista u kojoj je upisana godina osnivanja 1930. i naziv "Turističko društvo Niš".

"*Turističko društvo Homolje*" imalo je jedno originalno rešenje značke. Svi simboli su razumljivi i predstavljaju homoljski kraj. Značka Društva je šestougaonik, uglovi su ukrašeni hrastovim grančicama u sredini se nalazi ovca koja pase, a pored nje jagnje koje kleči na prednjim nogama i sisa, u pozadini je potok, a u daljinu reljef krša sa izlazećim suncem. Na listovima hrastovih grančica su slova: P.D.T. Homolje.

Na kraju treba napomenuti da je planinarstvo u Srbiji imalo svojih specifičnosti u odnosu na alpski cvet, tj. runolist, koji je međunarodni simbol ovog pokreta.

TAJNO SKROVIŠTE

Još krajem XVI veka pojavljuju se taliri i medalje (u veličini talira) "na zavrtanj", želeći da omoguće bezbedniji prenos poruka dovitljivci su se dosetili: prepolovili bi talir, izbušili sredinu i preciznim narezanim navojem ponovo zatvorili talir - kutijicu.

Umetnički veoma lepi, ovakvi taliri su u XVII i XVIII veku uglavnom izradjivani u Augsburgu. Krajem XVIII veka taliri na zavrtanj postali su već veoma retki. Nije se isplaćivao trud, jer su mogućnosti za prenos poruka, za šta su ovi taliri uglavnom pravljeni, bile daleko bolje, raznovrsnije i sigurnije.

Zoran Ilić

NEPOZNATE VARIJANTE NAŠE MODERNE NUMIZMATIKE

U filateliji svaka marka koja na bilo koji način odstupa od osnovnog tipa izaziva veliku pažnju i veliki broj filatelistu se trudi da je nabavi za svoju zbirku. U modernoj numizmatici slučaj je malo drugačiji.

Mali broj numizmatičara zna da postoji čitav niz primeraka u našoj modernoj numizmatici koji se na razne načine razlikuju od onih, koje oni imaju u svojim kolekcijama. Tek nekoliko primeraka koji se razlikuju od osnovnog oblika, prihvaćeno je kao sastavni deo redovne zbirke starog novca. To su sledeći apoeni:

1 para 1868. god. gde razlikujemo dva tipa u zavisnosti od toga da li na aversu piše "СРЕБРН" ili "СРЕБРН".

** 5 para 1868. god. Postoje retki primerci gde je revers okre-*

nut za 180° u odnosu na osnovni tip.

** 10 para 1868. god.*

Kod ovog apoenata slučaj je isti kao kod prethodnog, samo ječešći.

** 5 dinara 1904. god. Pored redovnih "dvoglavaca" na čijim obodima piše "БОГ ЧУВА СРБИЈУ" u zbirkama modernog novca jedno od počasnih mesta za užimaju i primerci na čijim obodima piše "БОГ СРБИЈУ ЧУВА".*

** Primerci: 50 dinara 1932. god., 20 dinara 1938. god., 50 dinara 1938. god., i svi crnogorski apoeni od 2, 5, 10, 20 i 100 perpera imaju zajedničko*

to da se obodni natpis kod nekih primeraka čita sa aversa, a kod nekih – sa reversa.

Sa ovim primercima se (za sada) spisak završava. Međutim, u poslednje vreme pronađen je čitav niz novih varijanti, koje sa pravom očekuju svoje mesto u zbirkama.

Među takvim primercima su i:

** 1 dinar 1875. god. Slovo "II" u reči "СРЕБРН" je kod nekih primeraka otvoreno i liči na rimski broj II (možda je ovo rezultat oštećenja nekog od kalupa*

na kome je kovan ovaj novac).

** 20 dinara 1882. god. Na obodu ovog*

zlatnika piše "БОГ ЧУВА СРБИЈУ". Međutim, pronađeno je nekoliko primeraka na čijem obodu piše "БОГ СРБИЈУ ЧУВА". Ovakvi primerci predstavljaju izuzetnu retkost. Interesantno je da se u raznim katalozima ovaj slučaj (pogrešno) vezuje za zlatnik iz 1879. god.

** 1 dinar 1915. god. Kod redovne serije revers je okrenut za 180° tj. ukoliko želite da pročitate šta piše ne njemu, morate novčić okrenuti oko njegove horizontalne ose. Postoji primerak koji se od redov-*

nog razlikuje tako što ako hoćete da sa njim ponovite prethodnu operaciju, potrebno je da ga okrenete oko njegove vertikalne ose, što znači da je okrenut za 180° u odnosu na redovnu emisiju.

- * **1 dukat 1932. god.** Postoji nekoliko primeraka kod kojih je revers takođe okrenut za 180° u odnosu na normalni tip.

- * Verovatno da celokupna serija novca iz 1938. god. sadrži primerke koji su okrenuti za 180°, ali do danas je poznato da postoje takvi slučajevi samo kod apoena od **50 para, 1 dinar, 2 dinara, 20 dinara i 50 dinara**.

- * **10 dinara 1943. god.** I sa ovim apoenom slučaj je isti kao i sa prethodnim.

- * **25 para 1938. god.** Ovo je jedini novčić u našoj numizmatici koji ima rupu u sredini. Zamislite kako lepo izgleda ovaj novčić bez rupe. Postoji i takav!

- * Nedavno se pojavio i **1 dinar 1945. god.**, koji je napravljen od aluminijuma, a razlikuje se od redovne serije (koja je kovana od cinka) po tome što je jedna njegova strana okrenuta za 180°.

Moje relativno kratko, dvadesetogodišnje iskustvo u numizmatici, i činjenica da jedan čovek ne zna sve, govore mi da ovi primeri nisu jedini i da će se uskoro ukazati potreba za dopunom prethodnog spiska; uostalom: "sutra je novi dan..."

I zato dragi čitaoče, kada sledećom prilikom budeš uživao u lepotama svoje kolekcije, obrati pažnju. Možda će baš Tvoj primerak na naše zadovoljstvo i, verujem, Tvoju sreću, doprineti da numizmatika bude bogatija za još jedno saznanje.

KUPOVINA & RAZMENA

**ANTIČKI, SREDNJOVEKOVNI
I MODERNI NOVAC,
KAO I DRUGI
NUMIZMATIČKI MATERIJAL**

Posebno me interesuje

**NUMIZMATIČKA
LITERATURA**

STEVAN VEREŠ

Tel./Fax 024 753-322 i 751-003

Pišta

Proizvodim i prodajem

* kiseline za proveru plemenitih metala :

- žutog zlata,
- belog zlata,
- platine,
- srebra

* sredstvo za pranje probnog kamena

* sredstvo za skidanje patine sa starog nakita

* sredstvo za patiniranje srebra

* sredstvo za skidanje patine sa srebra

**NAVEDENE PREPARATE
MOŽETE KUPITI UTORKOM
NA SASTANCIMA SND, ILI
PORUČITI NA TEL. 013/311-100**

zmatičkog veterana ing. G. Krasnova, sadrži brojne članke iz gotovo svih oblasti numizmatike, a što se najbolje može videti iz njegovog sadržaja: G. Krasnov, 50 jubilarni broj časopisa; G. Krasnov, Hrvatsko numizmatičko društvo traži od grada Zagreba poslovni prostor; Z. Bazdan, Primitivni novac u nacionalnoj i međunarodnoj razmjeni. Case study: Kauri novac; P. Visonà, Novac iz Ancone na istočnoj obali Jadranskog mora; H. Göricke-Lukić, Novac iz grobova rimске Murse, B. Zuccon: Novac rimskih careva iz III. stoljeća pronađen na lokalitetu Vižula; N. Šipuš, Rimска kovnica novca u Sisciji; L. Korčmaroš, Skupni nalaz kasnorimskoga novca iz okolice Prilepa (Makedonija); A. Benazić, Polunmjeseč sa zvijezdom kao zemaljski simbol na hrvatskom novcu; J. Belošević, Prethodno priopćenje o sadržaju skupnog nalaza srednjovekovnog novca i nakita 14. do 15. st. u Pridrazi kod Novigrada; I. Mirnik, Prilog proučavanju velikog bosanskog zlatnika; M. Eugen, Skupni nalaz turskih aspri iz Varta Moldovipei (okrug Suciva – Rumunjska); I. Gedai, Tirolski taliri u Madarskoj; L. Korčmaroš, Slavonski banovci – Bibliografija; B. Matić, Replika

ka u srebru papirnog novca grada Osijeka iz 1919. godine; G. Krasnov, Probni ojisci Zagrebačkih novčanica iz 1942. godine; V. Mažuran-Subotić, Masonska plaketa Rudolfa Valdeca; L. Roje-Depolo, Metaljarstvo Frana Cote; V. Mažuran-Subotić, Uz Kerdićeve predloške za novac Nezavisne države Hrvatske; G. Krasnov, Mozaik razmatranja o medalji Koste Angeli Radovana; B. Mimica: Numizmatička u djelima dr Franje Račkoga; B. Mimica – I. Mimica, Numizmatička zbirka Franjevačkog samostana na otoku Košljunu; B. Beštak, Švedski orden Jehovе; B. Prišter, Spomen-znak "Društva hrvatskih domobranaca za oslobođenje Međumurja 1918/19." i V. Malinar, Odlikovanja Nezavisne Države Hrvatske. Red za zasluge.

Na kraju su, po običaju, date Numizmatičke informacije, koje između ostalog, sadrže i prikaze literature (takođe i prikaze našeg časopisa "Dinar" br. 1-3). U "In memoriam" članicama G. Krasnov piše o Emanuelu Bohutinsky iz Zagreba i Nadi Todorović iz Beograda, a čije se godine rađanja i smrti slučajno podudaraju (1907.-1997).

АУКЦИОН НА АНТИЧНИ И СРЕДНОВЕКОВНИ МОНЕТИ И МЕДАЛИ
Емил Таков, Софија,
26. април 1996.
16 str. + 4 tb.

Aukcioner ET Emil Takov iz Sofije, Bugarska, izdao je svoj, verovatno prvi, aukcioni KATALOG antičkog i srednjovekovnog novca. Katalog je po obimu i sadržaju prilično skroman – sadrži 222 lota, od toga većinom antički novac (175 kat. brojeva). Tu je "starogrčki novac" predstavljen sa samo 6 primeraka, od toga Apolonija (1), Dirahion (2), Filip i Aleksandar Makedonski (po 1) i Trakija – Lizimah (1). Ostatak ponude sadrži rimski novac, od Republike (23) do carskog novca kovanog između 69. godine (Vitelije) i 363. godine (Julijan II). Srednjovekovnog novca ima veoma malo, samo 16 primeraka, od kojih 16 pripada Veneciji, 3 Srbiji (Stefan Uroš I i Stefan I Dragutin), a Bugarskoj samo 1 (!) primerak (Ivan Šišman).

Katalog je ukusno i moderno opremljen, a na naslovnoj strani je bista sa aversa tetradrahme Aleksandra Makedonskog (lot 5), procenjena na 11.000 leva.

NAŠA NUMIZMATIKA NA INOSTRANIM AUKCIJAMA

Akcionarska kuća H. D. RAUCH tradicionalno na svojim aukcijama nudi numizmatički materijal iz Jugoslavije.

Tako je bilo i na poslednjoj, 59. aukciji ove kuće, koja je održana 25. februara 1997. godine.

Na toj aukciji ponuđen je sledeći naš numizmatički materijal:

D 813 Kronenorden. Großkreuz; kompl. Garnitur; Kleinod u. Bruststern: AR vergoldet, punziert ("0,925"); mit Orig. Schärpe u. Orig. Etui (Huguenin Fr. & Co, Schweiz); beim Stern fehlt eine Fixierungsschraube, sonst sehr schöner Zustand und beste alte Qualität! R II- 9.000,-

D 814 Ritterkreuz (V. Kl.); AR, am zerschlagenen Orig. Band, im Orig. Etui II 500,-

D 815 Volksrepublik Fahnenorden. Miniatur des Ordenszeichens 4. Kl; AR tlw. vergoldet, beidseitig gearbeitet I- 500,-

D 816 Miliarverdienstorden-Miniatur der 3. Kl., Metall versilbert und vergoldet, tlw. emailiert, beidseitig gearbeitet I- 400,-

D 825 Jubiläumsmedaille 1910. AE vergoldet; Stecherz. St. Schwartz u. Prinz; am Originalband. I- 400,-

D 907 Karageorgewitsch-Orden., Ritterkreuz mit Schwertern; kleine Form; AR vergoldet; am Orig. Band; kleine Emailreparaturen, Gebrauchsspuren; II- 3.600,-

1250 Nikolaus I. 1860-1918, 5 perpera 1914. Dav: 223 s.sch./vzgl. 800,-

1604 Alexander I., Dukat 1931, (Ähre), Fr: 5 stplfr. 900,-

1605 Dukat 1932, (Ähre), Fr: 5 stplfr. 900,-

1606 Dukat 1932, (Ähre), Fr: 5 vzgl. 900,-

1607 Dukat 1933, (Ähre), Fr: 5 fstplfr/stplfr 1.700,-

1608 Republik 1000 Dinar 1968, Fr: 6 pol. Pl. 12.000,-

1609 500 Dinar 1968, Fr: 8 pol. Pl. 6.500,-

1610 200 Dinar 1968, Fr: 7 pol. Pl. 2.600,-

1611 100 Dinar 1968, Fr: 9 pol. Pl. 1.400,-

1612 2500 Dinar 1978, Fr: 11 pol. Pl. 3.600,-

1613 2000 Dinar 1978, Fr: 12 pol. Pl. 2.200,-

1614 1500 Dinar 1978, Fr: 13 pol. Pl. 1.600,-

1615 150 Dinar 1884/1994, KM: 166 pol. Pl. 1.500,-

1717 Milan Obrenovich IV. 1868-1889, 10 Dinara 1882, Fr: 5 s.sch. 900,-

825

907

907

1604

1605

1605

1607

Ponudjeni primerci prodati su po sledećoj ceni : (cene su u šilinzima)

813 = nije prodato, 814 = 800, 815 = 500, 816 = 400, 825 = 700, 907 = 3.600, 1250 = 1.800,
 1604 = 1.100, 1605 = 1.050, 1607 = 1.800, 1608 = 12.000, 1609 = 6.500, 1610 = 2.600, 1611
 = 1.550, 1612 = 3.600, 1613 = nije prodato, 1614 = nije prodato, 1615 = 1.500 i 1717 = 1.100

Član SND - Beograd MARJAN FURLAN

preporučuje:

Banks for the collectors of insignia dekoracije
and medals

MILITARY MEDALS, ORDERS, DECORATIONS and INSIGNIA

Militaria House
238 Devonport Road P. O. Box 99

TORONTO - ONTARIO
M5R 1J6
CANADA

Czechoslovakia	1918-1985	Military Medals & Badges
Poland	1939-1945	Medals & Badges
Poland	1938-1940	Military Dekoracije & Medale
Poland	1943-1975	Military Dekoracije & Medale
Israel	1918-1985	Military Insignia
U. S. S. R.	1917-1985	Military and Civilian Orders & Medals
U. S. S. R.	1937-1985	Insignia
Yugoslavia	1918-1990	Army Insignia & Dekoracije
Slovenija	1918-1992	Army Insignia & Dekoracije
Slovakija	1939-1945	Dekoracije & Insignia
Poland	1919-1921	Silesian Uprising
Poland	16 th - 20th century	Edged Weapons

Korespondencija na: Srpskom, Slovenskom, Hrvatskom
i Engleskom.

NOVO! NOVO! NOVO!

Jila Hobby
M. & M.

**LIST ZA FILATELIJU, NUMIZMATIKU
I DRUGE HOBIJE**

- Prvi broj već Septembra
- Novosti za sakupljače
- Dopune kataloga
- Cene na našem i stranom tržištu
- Oglasni svih vrsta
- Liste razmenjivača

INFORMACIJE:

Vladimir Marković - Ma